

200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

Борітеся – переможе!

КАМЕНЯР

Інформаційно-аналітичний часопис Львівського національного університету імені Івана Франка

Спецвипуск, 2014 р.

ВОСКРЕСЛА НАЦІЯ РІЗДВОМ ТВОЇМ, ПРОРОЧЕ!

Національний нерв державотворчого поступу століттями окраденої, а сьогодні вкотре, в огні пробудженої, України оголений так сильно, що перед збентеженим українством нині особливо виразно відлунюють гіркі слова Богдана Лепкого, вкладені в уста нашого Апостола правди і науки – Тараса Шевченка – майже сто років тому в уявному діалозі з ним: “Пощо кличете мене д’собі? Відложіть це свято на пізніше, аж тисячі передчасних могил поростуть зеленою травою, аж рілник кине кріс, і візьме плуг у руки, а з діточих невинних зіниць шезне жах смерті!” Такі застереження, неначе цвяшком, були вбиті в переповнені жалем серця високоосвіченої аудиторії, що зібралася на шевченківські урочистості у Відні 1917 року, у час, коли національний мартиролог поповнився великим числом молодих бійців із легіону Січових Стрільців. Рік по тому до полеглого товариства доєдналися юні гімназисти-крутяни – справжні жертво-мученики, які відчайдушно стали на проу з більшовицькою ордою. Та в жодному з цих, як і наступних кривавих, періодів нашої непростой історії не було й гадки про “відложення свята на пізніше”, бо кожна мілітарна хода національно-визвольних змагань гостро потребувала огненних, праведних і благословених Шевченкових поетичних хоругв.

Готуючись вступити у 2014 рік, свідома українська спільнота перебувала під

гнітючим психологічним тягарем, із величезною пересторогою та невимовними побоюваннями від того, з яким набутком станемо перед світлою пам’яттю Шевченковою зорею у славний день його двохсотлітнього ювілею. Як будемо виправдовуватися за власне суспільно-політичне безсилля, як признаємося в тім, що вже понад два десятки років замість того, аби розбудовувати “свою хату” й послідовно

утверджувати “свою правду і силу, і волю”, наша, сформована виключно “з дядьків отечества чужого”, урядова старшина перетворилась на новітню Малоросійську колегію та невтомно допомагає “москалеві господарювати”. Чому невпинний процес “матеріалізації Шевченкової поезії”, хоча й закінчився формальним відновленням власної держави, але всупереч Маланюковим запевненням не призвів до становища,

з якого можна було б твердо заявити, що "сучасність доросла до Шевченка"?

Словом, ми ледь не опинилися на глибокому дні культурно-державницького розчарування, яке болісно відчував ще Іван Франко, відверто зізнаючись: "од сорому, який нащадків пізніх палитиме, заснути я не можу"? У художньому просторі Шевченкових одкровень цей крайній вияв національної стагнації виражений дещо узагальненим, але безжалюгідним присудом:

Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають.

Та Високе Провидіння судило нам щасливу долю й саме напередодні високопрестольного Кобзарєвого празника щедро обдарувало українську націю воскреслими надіями на її цивілізаційну життєствердність у європейському народів вольних колі. У тримісячному горнілі згуртованого й цілеспрямованого мирного спротиву відродився духовно-генетичний код українства, міцно закорінений у прадавніх демократичних традиціях середньовічної Київської Русі. Суспільно-культурні категорії "майдан" і "віче" перестали сприйматися як лексичні архаїзми, а наповнились реальним політико-правовим змістом і почали ставати серйозними важелями зорганізованого громадянства для ефективного впливу на зміну, формування й контроль владної еліти. Апокаліптичний Шевченків розпач

Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане знаку на землі...

змінено потужним інформаційно-пропагандистським проривом, у результаті якого сучасний, ідеологічно досить стриманий, світ одноставно схвалив кардинальні зміни в нашому суспільстві та не перестав захоплюватись шляхетною доблестю героїв Революції Гідності й аристократизмом духу всього українського народу –

І ожила добра слава,
Слава Україні

Відважний чин київського Майдану, "пройшовши крізь полум'я людського гніву", обернувся в крику непереможної національної зброї, прокотився по всій Україні очищувальною грозою, затамував "процес національного розкладу", спопелив суспільний непотріб і справедливо "об'єднав благодаттю любови тих, що "схаменулися" і "стали людьми", у зародок органічної ієрархії нації" (Євген Маланюк). В умовах, коли в амплітуду історичного маятника потрапило питання самого існування Української держави, духовна енергетика Шевченкового образу та слова надпотужно спрацювала для України, свідченням чого стала портретна Кобзарєва присутність в оформленні інтер'єру Майданової сцени та на щитах самооборонних сотень, а також декламування на барикадних висотах поеми "Кавказ" у виконанні відчайдушного героя вірменської крові – Сергія Нігояна.

Урочисто-настрійний пафос від здобутих звитяг закономірно наштовхується на гірке усвідомлення того, яку неймовірно високу ціну довелося сплатити за повернення до чистих, незамулених джерел дер-

жавницького буття. Ще не минуло й сорока днів, як широкими теренами цілої України від Києва в усі географічні напрямки – на Захід, Схід, Північ і Південь – розпросторилися трагічно-тужливим резонансом слова лемківського ліричного шедевр "Пливе кача по Тисині...", що вже став національним реквіємом за полеглими патріотами. Меморіально-обнайдиліве, мільйонноголоше гасло "Герої не вмирають", що заповнило жалобну атмосферу велелюдних панахид і похоронних процесій, умиротвореним спокоєм знеболіє незагоєні душевні рани родин загиблих і кожного небайдужого українця. Високоблагородний світоглядний геній Шевченкового непроминального гуманізму у таких випадках завжди звертався до вищих сил із максимальною експресією художньої риторики, що не губиться в часі та здатна передати ступінь нашої новоявленої скорботи. Історичну тяглість, окреслену патріотичною віссю "воля – слава", продовжено появою великого числа свіжовисипаних могил, над якими колишня поетова медитація звучить досить актуально:

Велика славо! Зглянься на людей!
Одпочинь од кари у святому раї!
За що пропадають, за що Ти караєш
Своїх і покірних, і добрих дітей?
За що закрив їх добрі очі
І вільний розум окував
Кайданами лихої ноці!

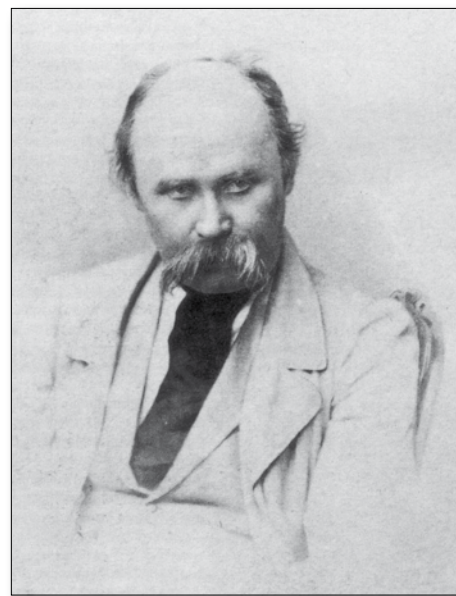
При встановленні соціокультурної ваги загальної всенародної шани, яку в цей ювілейний рік складає Україна своєму національному Пророкові має цілковиту слушність Михайло Грушевський, котрий переконує, що змістом Шевченкових свят повинно стати "не тільки засвідчення нашої вірності культу великого поета, але й вірності провідним ідеям його поезії. Вони являються публічним ісповіданням віри для нашого громадянства й обрахунком сумління його членів".

Одним із найчастотніших, наскрізних ідейних струменів Кобзарєвого духослова завжди були постійні намагання вирвати з полону інертної бездержавницької летаргії та вивести зі стану розпачливого смирення збайдужіле сучасне йому плем'я "сплячих на волі". Для цього неодноразово вдавався до переспіву старозавітних мотивів, свідомо розраховуючи на впливовий сугестивний потенціал біблійної стилістики:

Смирилася душа наша,
Жить тяжко в оковах!
Встань же, Боже, поможи нам
Встать на ката знову.

Актуалізації суспільно значущих, націєтворчих устремлінь поет досягав через використання експресивних ресурсів художньої категорії контрасту, зіставляючи різні історичні пласти. Невпізнаність здеградованої Шевченкової сучасності на тлі героїки минулої доби поступово переростала у скрісталізований морально-етичний докір своєму бездіяльному поколінню.

Гетьмани, гетьмани, якби-то ви встали,
Встали, подивились на той Чигирин,
Що ви будували, де ви панували!
Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
Козацької слави убогих руїн.

Півтора століття пошевченківської історії є доволі розгорнутим і фактологічно доленосним проміжком ментальної еволюції та демократичного росту української етнічної спільноти, аби спробувати оцінити нинішній етап формування національного організму у його порівнянні зі станом духовно закріпаченої підросійської України XIX віку. Гнітюча атмосфера "темного царства", коли "і тут, і всюди – скрізь погано", "ніхто не гавкне, не лайне" чи "кругом як в усіх все мовчить", виворила у Шевченковій свідомості певні світоглядні стереотипи щодо різних верств української людності. "Лакеї в золотій оздобі, раби, з кокардою на лобі, подножки, грязь Москви, Варшавське сміття, донощики і фарисеї, людські шашелі", – ось далеко не повний атестаційний перелік, виписаний кипучою кров'ю Шевченка як вирок тогочасному німецькому земляцтву. Ту місію, яку не завжди могло виконувати віще поетове слово в середовищі його сучасників, воно бездоганно сповнило в процесі національної зрілості теперішнього українства. Багатотисячний майдан у самому серці України об'єднав якраз тих, "що вчилися так, як треба", які "і чужому научались й свого не цурались" та не звикли "гнилою колодою по світу валятися". Фактично, проти необмеженої сваволі обмеженого тирана згуртувалися діяльні громадяни, котрі знайшли в собі мужність позбутися прикрих національних недуг, що їх діагностував саме Шевченко. Вихована на одвертих скрижалях та огнистих заповідях поетової музи вільна громада продемонструвала в часі тримісячного протистояння безпрецедентний приклад самоорганізації, солідарності, взаємодопомоги й офірності. Ауру піднесеної сакральності впродовж усього цього періоду самозречено підтримувало свідоме українське духовенство, невтомно ззиваючи до Божої милості у смиренній молитві. Неодноразово проспіваний рефрен державного гімну "Душу й тіло ми положим за нашу свободу" кожен із присутніх поступово перестав усвідомлювати як формальну патетику, а почав розуміти як цілком ймовірну реальність і готовність до самопожертви. На

максимально трагічному витку нерівного герцю з чорносотенним ескадроном смерті й московським снайперством витворився неповторний український лицарський феномен – “небесна сотня” як фізично втрачена, але непереможна, озброєна незламною волею і чистим сумлінням національна дружина. Це свого роду відроджене козацтво новозавітної України, вибрана долею каста нескорених, яких Шевченко, за влучним спостереженням Дмитра Донцова, “вирізняє як людей окремого духа, шляхетної душі, людей чести, “з благородними кістками”, “з чистим серцем”, небуденного характеру, вдачі героїчної. Рівняє їх до орлів, оте “козацьке панство” з окремим кодексом чести, голоті не зрозумілим. Особливо тій, яка віссала в себе намул московської ментальності”.

“Минуть. Уже потроху і минають Дні беззаконія і зла” – непохитною вірою у незворотність процесу очищення українського етнопростору промовляють до нас сьогодні ці розважливі оптимістичні роздуми пізнього Шевченка. Однак приховані тривоги, що поселилися в наших душах після січневого нападу хижого птаства на мирних посланців ангельської молитви за Україну в апостольському Римі, нещодавно вдарили гучним набатом після того, як кремлівські полчища підперли південносхідні кордони держави та вдерлися до Криму. Ще Шевченкові сучасники – росіяни за походженням – вдихнувши вільного швейцарського повітря, признавалися, що “петербурзький уряд, такий брутальний і неотесаний, такий винятково деспотичний, що любить наводити страх – хоче, щоб перед ним все тремтіло; словом, хоче не тільки влади, а й її театрального ефекту” (Єжи Єнджеєвич). Нині правлячий, хворобливо амбітний північний диктатор спеціально підготовлені лицедійні ефекти з перевдяганням бойовиків, провокаційними маневрами наземної, морської та повітряної техніки суттєво посилив відомими ще з часів становлення дикого царства Московського цинічною пропагандною брехнею та регулярними спробами облесливого гидкого підкупу. Й одразу згадується Шевченкове:

А москалі і світ Божий
В путо закували.

Шалений окупаційний пресинг, ще не окріпла повністю від регіональної прокази, економічно знесилена Україна поки що стримує в основному завдяки глибокому самоусвідомленню ідей громадянської єдності та державної соборності, священній непорушності солдатської присяги, неймовірній відданості й чесному героїзмові офіцерської армійської еліти та могутній політико-дипломатичній підтримці впливової міжнародної спільноти. Щиро сподіваємось, що за збереження миру й недоторканість українських зовнішніх кордонів не доведеться офірувати бодай ще одну, тепер вже Кримську сотню. А за зlodияння, що їх шизоформічно вперто чинить кремлівський деспот, Шевченкова поетична Феміда пропонує справедливе покарання – запроторити:

В тюрму глибоку. Щоб не чуть
Було на світі того рiku
Самодержавного владики,
Царя неситого...

Подвижницький Шевченків життєпис дає нам яскраві приклади зіплення від тривалої колоніальної залежності та гідну наслідування опірності проти сепаратистських нападів чи симптомів федералізації. Як зазначає професор С. Смаль-Стоцький: “У Шевченка ніхто ніде не знайде ні одного слова яких-небудь федераційних чи союзних міркувань. Навпаки, він усяку злуку... з Московщиною уважав за найбільшу недолу, за найбільше нещастя України, за джерело її фізичного, духовного, матеріального, культурного й морального занепаду, вважав за кару Божу”.

Християнське світовідчуття, по-апостольському вистраждане “в степу далекім за Уралом”, суттєво ушляхетнило Шевченкові національні інстинкти та призвело його до усвідомлення того, що Божий гнів є закономірним наслідком людського “криводушія”, “безчестія” і “зради”. Порятунку від гріховності поет намагається дошукатися в сакральній силі жанру молитви, та за рік перед смертю востаннє стає до поетичного діалогу з

соборності, утвердженням засадничих цінностей, пріоритетів та ідеалів, наповненням розмиті, ліберально вихолощеної форми шевченківським, світоглядно національним змістом. Розпочати варто хоча б із того, аби не вдаватися до обрахунку кількості майданоднів у протестній біографії один одного, а спільно відбудувати на відібраний у безбожного хама Межигірській землі сплюндрований ще в передшевенківську епоху козацький монастир. Повернення Межигірського Спаса в наш очищений духовний простір має перетворитися на промовистий об’єднувальний символ сучасної соборної України. Натомість, шлях до встановлення якоїсь окремої історичної героїки, відмінної для жителів Заходу і Сходу країни, не може бути прийнятним. І якщо, скажімо, Олексу Гірнику, який в обороні рідної мови тепер вже далекого 1978 року спалахнув живим смолоскипом на північному схилі Чернечої гори, визнаватиме героєм лише одна частина українського етносу, це означатиме, що заявлена єдність є фальши-

Господом праведним, змінивши грізний стиль безкомпромісного ультиматуму на розважливу тональність щиросердечної просьби:

Царів, кровавих шинкарів,
У пута кутії окуй,
В склепу глибокім замуруй

.....
А всім нам вкупі на землі
Єдиноміслиє подай
І братолюбіє пошли

Чи може бути неспростовніший доказ пророчості Шевченкового духовного універсуму ніж те, що, написаний понад 150 літ тому, його молитовні слова для нас нині сущих перебувають на вершині своєї актуальності. Саме “єдиноміслиє” і “братолюбіє” відтепер мають стати для кожного українця провідним морально-етичним канонам національної поведінки. Пам’ятаймо однак, що проголошене поетовим катехизмом “єдиноміслиє” аж ніяк не можна зводити до “єдинопроживання”. Це щось значно глибше, ніж публічне визнання географічно-політичної спільності з обов’язковим підкресленням соціально-побутових відмінностей. За індиферентними деклараціями про важливість різномовної та історично різнокультурної єдності в межах кордонів однієї держави має настати період важкої сумлінної праці над виробленням духовної і ментальної

вою і ніколи не стане фундаментальною підвалиною нашого достойного майбуття.

Ювілейний 200-ий рік від часу Кобзарєвого Різдва завдяки вибуховій мобілізації українського національного Духу став роком Воскресіння розп’ятого на перехрестях стражденної історії українства й початком його відродженого сходження “з новим і праведним законом” до переможних державотворчих висот під святим покровом одержимих лицарів “небесної сотні” та апостольським благословенням світового генія і національного Пророка – Тараса Шевченка.

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави Бога.
Великого Бога

Слава Україні!

Ярослав ГАРАСИМ,
доктор філологічних наук, професор,
декан філологічного факультету.

Фото Мар’яна ПАВЛИКА

Духовні світи Тараса Шевченка

У письменницьких нотатках Олесь Гончар відзначав: “На становище України завжди треба дивитись із висоти львівського Високого замку і з висоти донецьких териконів. А найкраще, – каже Олесь Гончар, – на становище України дивитись з висоти Тарасової гори в Каневі”. Чому? Продовжую його думку, бо з висоти Тарасової гори, Святої для українського народу, найбільш чітко, найбільш рельєфно, найбільш виразно просвічуються високі світила духовних світів Тараса Шевченка, що зігрівають усю Україну і світяться далеко за її межами; світила, що поименовані такими високими поняттями: Любов, Істина, Воля, Добро, Правда, Матір, Україна.

Я згадав Шевченкову матір. Дуже гарно про Шевченкове материнство сказав Максим Рильський: “Такого полум’яного культу материнства, такого апофеозу жіночого кохання й жіночої муки не знайти, мабуть, ні в одного з письменників світу. Нещасний в особистому житті, Шевченко найвищу й найчистішу красу світу бачив у жінці, в матері”.

Шевченкова Україна! А по суті (як казав Іван Дзюба) в нього було їх дві: “Україна як неминуша основа й Україна як історичний момент. Україна – мати і блудна, Україна непорочна й Україна “розлітна”. Україна “лицарів” і Україна “рабів”, “підніжків”. Цю другу, історично спотворену й історичну минушу Україну він бичував і проклинав заради першої – Україні матірній, Україні неминушій. Синів – заради матері”.

Заради матірньої України Шевченко – віруючий християнин – навіть проклинав Бога. Метафоричний бунт. Поетичний вияв у найвищому ступені, майже зі шаленою силою любові Сина до Матері, Тараса до України.

Шевченкова Україна “лицарів”. Хто вони ці шевченкові лицарі? Лише кілька прикладів: Шевченкова “Гамалія” починається пісню-плачем запорожців у турецькій неволі. Невольничя пісня. Плач козацький багатональний, “симфонічний”. Тут – сльози, ридання, журба, туга, сум, печаль, біль невольника, який втратив волю й Україну. Плач сильний, могутній, бо козацький, лицарський. Здрігнувся від нього навіть Босфор (романтична гіпербола-максима):

Босфор аж затрясся, бо зроду не чув
Козацького плачу; застогнав широкий
І шкурою, сірий бугай, стрепенув,
І хвилю, рвучи, далеко-далеко
У синє море на ребрах поспав,
І море ревнуло Босфорову мову...

Але плач козацький – це сподівання, віра й надія на повернення волі (“Почуємо славу, козацьку славу, Почуємо та й загинем”). Слава і смерть. Загибель і слава. Не страшно загинути, але загинути славно в боротьбі за волю, а не безславно, із залізом на руках, невольником у кайданах. А це вже категорія високої, шляхетної моралі, що підносить невольника зі сфери фізіологічного стану плачу у сферу його вільного духовного світу, підносить із неволі на волю, невольника робить вільним. Міняється ідейно-естетична функція плачу. У невольницький мінів впливаються ледь-ледь помітні мажорні нотки, звучать вони крещендо... І пісня-плач робить своє – стає отою великою морально-духовною силою, що ввібрала в себе могутність і нескореність кайданника-патріота, силою,

що із запорізької січної “столиці” Хортиці кличе козаків на визвольний подвиг.

У “Гамалії” Шевченка звернімо увагу на образ Бога. Бог згадується в пісні-плачі невольників. До нього вони звертаються у своїй молитві. Виявляється, що в козаків є свій “український” Бог. Із небесних широт і висот вселюдського Бога Шевченко “опустив” на Україну і зробив його “українським”. У турецькому Скутарі, у склепі (глибокому мурованому льосі) “Козаки-сердеги... по-своєму Бога, в кайданах благають” (цікаве уточнення – “благають по-своєму”). Послухаймо їхню молитву-благання! Це молитва великих лицарів-патріотів:

“О милий Боже України!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там –
Вставати з чужої домовини,
На суд Твій праведний прийти,
В залізах руки принести,
І перед всіми у кайданах
Стать козакові...”

О милий Боже України! У першій редакції “Гамалії” не було прийменника “з”. Хід думки поета зрозумілий. Присутність прийменника “з” локалізує Бога, більше, так би мовити, “прилучає” його до України.

Навіть на Всевишнього очима своїх запорожців-невольників Шевченко дивився крізь призму України.

Отже, рукою Шевченка в поемі “Гамалія” (та й не лише в “Гамалії”) водило високе почуття поета-націоналіста. Цю поему (та й не тільки її одну) можна назвати класичним зразком прояву націоналізму Шевченка.

Вершиною (“короною”) “романтичного націоналізму” (І. Франко) раннього Шевченка є, без сумніву, його “Гайдамаки”. Бороться і співає вся поетично-співуча й героїко-романтична гайдамацько-козацька Україна. Ми виразно бачимо її тяжку, страшну та славу коліївську епопею. Ми чуємо героїко-драматичну ораторію про неї. Ми бачимо кров і чуємо пісні. Кров і пісня – головні художні критерії шевченкових “Гайдамаків”.

Поетом високого націоналістичного строю (ладу) душі виступає Шевченко у своїх історичних медитаціях (“думах”). Основна тема його ліричних роздумів на історичні теми – доля України, що виражається в поетичних образах волі, слави, правди, могили.

Могила і воля, воля і могила – у “Кобзарі” Шевченка не раз виступають поруч. На Україні “родилася, гарцювала Козацька воля”, вона “лягла спочить, ... а тим часом виросла могила” (“Думи мої, думи мої...”). Оригінальне Шевченкове художнє бачення козацької могили – не як місця поховання волі, а всього-на-всього її відпочинку. Підтекст гранично чіткий і зрозумілий: відпочинок не вічний, навіть не довготривалий.

Цвинтарно-могильною побачив Шевченко Україну й у далекому Оренбурзі. У вірші “Буває в неволі іноді згадаю...” поет розповів про свій сон: Ніби малим хлопчиком він пасе ягнят за селом, край могили. Вона розкрилась, з неї виходить сивосий козак, бере його за руки, несе в могилу, показує козацькі трупи:

Дивлюся, в могилі усе козаки:
Який безголовий, який без руки,
А хто по коліна неначе обтятий, –

Лежать собі хлопці, мов у теплій хаті.
І козак-могильник каже:

Дивися, дитино, оце козаки, –
...на всій Україні

Високі могили, дивися, дитино
Усі ті могили, усі отаки,
Начинені нашим благородним трупом,
Начинені туго. Оце воля спить.
Лягла вона славна, лягла вона вкупі
З нами козаками! Бачили, як лежить –
Наче сповита! Тут пана немає,
Усі ми однако на волі жили!
Усі ми однако на за волю лягли,
Усі ми і встанем...

Отже, “начинена благородним козацьким трупом” Шевченкова козацька могила “живе”, “дихає” українською волею. Вона (могила) готова встати на бій за Україну.

“Станем, браття, всі за волю від Сяну до Дону...”, “Душу й тіло ми положим за нашу свободу і покажем, що ми браття козацького роду!”, – скаже інший український поет-романтик Павло Чубинський, поезії якого “Ще не вмерла Україна...” судилася щаслива історична доля – стати національним Гімном України.

Козацька могила в Шевченка виростає у великі національні символи, які виражають його націоналістичну протимосковську політичну концепцію.

“Розрита могила” – це поезія “невтишеного” національного болю Шевченка над “спльондрованою” матір’ю Україною. Образ “начетверо розкопаної, розритої могили” – символічне вираження московського колоніально-руйнівного “господарювання” на Україні.

Поетичний образ “Великого льоху” в однойменній поезії-містерії Шевченка – це символ героїчного минулого України та її прихованих до того часу сил у боротьбі з колонізаторською Москвою.

Мабуть, найбільше клопоту так званому радянському літературознавстві “завдав” Шевченко поемою “Великий льох”. Ніяк не вкладався вона в прокрустове ложе марксистсько-ленінської ідеології та методології. Не друкувати її в “Кобзарі” – ризиковано: буде дуже велика й помітна “біла” пляма. А тому публікації цієї поеми супроводжувалися фальшивими примітками, коментарями, в яких викривлено, сфальсифіковано тлумачився її ідейний зміст. Подібне було також у наукових розвідках, монографіях про Шевченка.

Хоч як там крути-верти, а поема Шевченка “Великий льох” має виразне антимосковське політичне спрямування й перейнята глибоким болем поета за втрату української державності. Причина того – Переяславська угода й колоніальна політика Петра I і Катерина II.

Церква Богданова в Суботіві (поезія “Стоїть в селі Суботіві...” – символ домовини України, “руїни нації” (П. Зайцев), пройнятий гнівним оскарженням грабіжницької політики Москви й високою національною патріотичною ідеєю державного воскресіння (“Церков-домовина розвалиться... і з-під неї встане Україна”).

Таким чином, образ могили у творчості Шевченка слід також розглядати з точки зору світоглядних засад його українського націоналізму.

Образ народного співця-кобзаря в “Кобзарі” Шевченка також художньо документоване ствердження його націоналізму.

Хто він – Шевченків кобзар? Це – репрезентант великої когорти славних українських кобзарів, цього національного феномена, найраціональніших духовних витязів української нації, що в невмирущій, незнищенній нашій душі, нашій пісні утверджували і множили славу України.

Шевченка народила й виховала українська народна дума та пісня. Її “без золота, без каменю, без хитрої мови. А голосну й правдиву, як Господа слова”, він чув усюди: її співала мати над коліскою. Дзвінкоголосо вона лунала над сільською околицею, її співав кобзар на могилі... Життєдайними соками народного співу повнився творчий геній Шевченка, і свою думу, свою пісню він проспівав для народу, для України.

Наше слово-думу, пісню Шевченко обезсмертив і підніс у найвищий ранг Слави України. За порадою П. Куліша, у ліричному посланні “До Основ’яненка” поет зробив істотне виправлення – зняв поетичну фразу “Наш завзятий Головатий Не вмере, не загине” і вийшов геніальний афоризм, гідний геніального Шевченка:

Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!

Масмо підставу весь Шевченків “Кобзар” назвали Думою про Україну, наскрізь пройнятою націоналістичним духом, що робить її, Шевченкову думу, величною, священною, сакральною.

Морально-естетичною основою, підґрунтям націоналізму Шевченка була його велика, всесильна, благородна, сокровенна, непорочна, самопожертвенна справді свята-найсвятіша любов до України. Це той “духовний максималізм” (І. Драч), що зробив Шевченка Шевченком.

Він виріс із великого національного болю. Він – поет не тільки національний, але й націоналістичний. Він – основоположник українського націоналізму.

Нам скажуть: Шевченко не залишив політичних розвідок, програм, трактатів, декларацій державницького плану, що підтверджують його націоналістичний світогляд. Такі програми, універсали будуть пізніше. У них не буде прізвища Шевченка, але буде Шевченковий Дух. Не вимагаймо від Шевченка того, чого він не зробив. Шевченко – передусім поет. Богом даний Україні поет (повторюю – даний Богом). А цього вже вистачить. Йому одному український народ велів рятувати Україну від загибелі. А це міг зробити тільки Великий Українець. Тарас Шевченко ним був.

Так уже склалась наша національна історія. Скривдженому історичною долею, обездоленому, віками бездержавному великому народові українському потрібен був великий державний Муж, щоб один за всіх сказав, за тих, хто любив і ненавидів, за тих, хто плакав і стогнав, за тих, хто вперто боровся. Потрібен був речник, Боян, пророк, патріарх, подвижник. Потрібен був національний геній. Ним став кріпацький син – Тарас Шевченко.

Його життя – велика українська Голгофа.

Його життя – великий національний подвиг.

Його життя – велика, дивовижна українська легенда.

Нам кажуть: не робіть культу Шевченка, але він є у нашого народу і, напевно, буде вічно. Культ у найкращому розумінні слова. Така вже об’єктивна закономірність національної історії України та ролі Шевченка у ній. Україна і Шевченко, Шевченко й Україна – поняття нероздільні. Немає України без Шевченка, як і Шевченка без України.

Колись Дмитро Павличко сказав: Шевченко народив українську націю, а Франко її виховав. Роман Лубківський назвав Шевченка вседержителем українського народу, якого його Отець, Син і Дух Святий. Сказано гарно, образно, поетично. Лише уточню Павличка: вже народжену українську націю Шевченко врятував, утвердив і обезсмертив.

Він, Шевченко, – генетична закованість української нації, що вироста у великий національний символ. Він явив світові Україну, а Україні та світові явився Шевченко. Явився..., щоб творити (О Боже, як мало!) – всього-на-всього несповна чверть віку й залишиться (О Боже, як багато!) – довічно для України та світу.

Отож, хай святиться і славиться його ім’я на віки-вічні! Амінь!

Андрій СКОЦЬ,
професор кафедри
української літератури
імені академіка
Михайла Возняка

Тарас Шевченко і латиноамериканські іспаномовні літератури

Про складність дослідження заявленої у цій назві теми писав ще у 30-і рр. літературознавець і перекладач І. Дубицький у розділі “Відгуки про Шевченка в мовах голандській, еспанській, португальській, каталонській, фінській, естонській та інших” з XV тому (“Шевченко в чужих мовах”) повного видання творів Тараса Шевченка 1938 р. І. Дубицький зазначав: “... не дивлячись на те, що в Південній Америці, яка в більшості говорить еспанською мовою, живе доволі численна українська еміграція, досі наш великий поет не проникнув до того, такого великого своїм простором, культурного світу. Ми не знайшли в Південній Америці еспанських перекладів із Шевченка, хоч можна вже знайти в деяких південно-американських містах, що виказують більше скупчення нашої еміграції і вулиці названі іменем Шевченка, а з другого боку, трудно припустити, щоб національні свята в честь Шевченка, влаштовувані кожного року нашими емігрантами, залишалися без ніякого відгому в місцевій еспанській пресі. Та якби там не було, еспанський і еспансько-американський культурний світ знає про Шевченка дуже мало, так само, як і про українську справу взагалі” [2, 447].

Цю інформацію І. Дубицького переповів у передмові “Переклади з Шевченка еспанською мовою” до видання “Шевченкове слово і слава: антологія перекладів із Шевченка чужими мовами” (Чикаго, 1964; його упорядник Б. Кравців), додавши, що 1961 р. в “опублікованій еспанською мовою у Буенос-Айресі брошури “Taras Shevchenko, 1814-1861” надруковано “Як умру, то поховайте” у вільному перекладі Ангеля Х. Баттістеси (Angel J. Battistessa)” [5, 144]. Б. Кравців помістив цей переклад “Заповіту” Т. Шевченка на с. 147 свого видання разом із чотирма іншими іспаномовними перекладами віршів Кобзаря, зробленими українським літературознавцем Дм. Бучинським, і галісійським перекладом вірша “Сонце заходить, гори чорніють” Мануеля Фабейро Гомеза, літератора й автора статей про Україну, Т. Шевченка, І. Франка й ін.

Цікаву інформацію про латиноамериканське прочитання Т. Шевченка взагалі знаходимо у гаслі “Латиноамериканські літератури і Т. Г. Шевченко” у т. I “Шевченківського словника” (К., 1976) авторства Ю. Покальчука. Як зазначав автор статті, шевченкознавчі інтереси торкалися Аргентини, Мексики, Уругваю та Куби, і до таких інтересів в певному розумінні спричинилася українська трудова еміграція. Так, зокрема, в аргентинському календарі для прогресивної еміграції “Світло” на 1939 р., що виходив у Буенос-Айресі, опубліковано низку матеріалів, присвячених Шевченкові, між іншим інформацію про відзначення 75-річчя від дня смерті

Кобзаря, “яке влаштувала українська бібліотека його імені в Буенос-Айресі” [7, 343]. У цьому ж календарі надруковано твори Шевченка “Світе ясний! Світе тихий!”, уривки з поеми “Сон”. Шевченківські статті, а також матеріали, присвячені урочистим датам класиків української літератури, публікували на своїх сторінках газети “Українське слово” (засн. 1928 р.) та “Наш клич” (засн. 1934 р.). Шанованими в Аргентині є також імена Івана Франка та Маркіяна Шашкевича, яким присвячують урочисті вечори зі змістовними промовами. Шевченківські матеріали цей же календар друкував 1940 та 1941 року під рубрикою “Великий поет-борець Тарас Григорович Шевченко”, доповнивши їх уривками із творів “Не жди сподіваної волі”, “Розкуються незабаром заковані люди”, “Вставайте, кайдани порвіте!”. Матеріали супроводжувалися статтю про Шевченка та інформацією про відзначення шевченківських дат 1938 і 1939 рр. Публікації доповнювали друкуванням творів П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюри й інших поетів.

В іншій журнальній статті “Українці та українська література в Аргентині”, надрукованій у журналі “Всесвіт”, Ю. Покальчук посилається на дослідження М. Данилишина “Українці в Аргентині” (Буенос-Айрес, Доррего, 1979): “Перша українська еміграція до Аргентини почалася приблизно 1890 року. Але до 1914 року була вона незначна. Найчисленніший вплив українців датується з 1924 по 1930 роки. У ці роки приїжджають переселенці зі всіх західноукраїнських земель – з Галичини, Волині, Буковини і Закарпаття (...). З першими українськими поселеннями, які в 90-х роках минулого століття перебралися в Аргентину, Уругвай, Парагвай, Бразилію, прийшов і образ українського Кобзаря та його слово”¹ [8, 178]. Як інформував у цій статті Ю. Покальчук, “1950 року видавництво “Перемога” видрукувало в Буенос-Айресі “Кобзар” із передмовою іспанською та англійською мовами про життєвий і творчий шлях поета” [8, 179]. 1953 р. в Буенос-Айресі актори організували на приватних засадах Український театр ім. Т. Г. Шевченка, що ставив серед інших вистав і “Катерину” Т. Шевченка. 1961 року з нагоди сотої річниці з дня смерті поета вийшла іспанською мовою брошура А. Х. Баттістеси “Тарас Шевченко”, в якій аргентинський науковець подав короткий огляд життя і творчості поета й навів власний прозовий переклад “Заповіту”.

Говорячи про латиноамериканську іспаномовну Шевченкіану, варто насамперед згадати цікаве, повне великої інформації двомовне видання “Taras Shevchenko. Tарас Шевченко. Пропамятна книга” (Libro conmemorativo. Buenos Aires 5.XII.1971).

“Пропамятна книга” датована 5 грудня 1971 року, днем, коли в Буенос-Айресі в рамках проведення “Тижня української культури” в Аргентині відбувалися урочистості з нагоди відкриття пам’ятника Т. Шевченкові роботи відомого українського скульптора Лео Мола (Молодожаніна). Напередодні відкриття пам’ятника комітет із його спорудження влаштував прес-конференцію, на якій іспанською мовою було виголошено доповідь “Тарас Шевченко – революціонер”.

Багато ілюстроване видання книги присвячене історії спорудження пам’ятника Тарасові Шевченкові у столиці Аргентини². У “Передмові” до видання зазначалося: “в Буенос-Айресі постав пам’ятник Тарасові Шевченкові зусиллями нас усіх, усієї нашої спільноти в Аргентині і поза її межами, як символ нашої єдності, нашої готовності йти шляхом, вказаним нашим національним пророком” [11, 11]. “Пропамятна книга” для нас в Україні особливо вартісна літературною презентацією особи Кобзаря – обширною іспаномовною статтею “Тарас Шевченко”, правдоподібно авторства А.-Х. Баттістеси, в якій подано біографію поета, а також характеристику таких творів, як “Гайдамаки”, “Сон”, “Кавказ”.

У статті маємо чітко виділені сюжетні лінії – “Народження Тараса, важке дитинство хлопчика-кріпака, зустріч із І. Сошенком, знайомство з К. Брюлловим, викуп із кріпацтва”, “Перші вірші Т. Шевченка, видання “Кобзаря”, прибуття до Києва, участь у Кирило-Мефодіївському братстві, арешт, заслання, повернення в Україну, смерть”. У другій частині статті її автор трактував питання витоків поезії Шевченка – впливу на нього літератури романтизму, фольклору, а особливо славної і трагічної української історії, яка живила поезію Кобзаря, надихала поета на створення героїчних поем із образом гордого й незалежного народу, який змагається за свою незалежність. Окрім того, зазначав автор статті, поезія Шевченка відтворює і філософські погляди поета, його розуміння історичного процесу, що ґрунтується на найновіших досягненнях філософської думки. “Уже з перших віршів Тарас Шевченко виявляє себе палким українським патріотом. (...) Поетична добірка “Кобзар” відображає цілу епоху в історії сучасної української літератури. Уперше поет своєю рідною мовою взявся висловити власні почуття і почуття свого народу та його минулого. (...) Серед інших творів якраз “Сон” і “Кавказ” найкраще відтворили політичні погляди поета” [11, 17-18].

Стаття доповнена вибраними поезіями Т. Шевченка – “Заповітом” (перекл. Ангеля Х. Баттістеси), “Ісая. Глава 35” (перекл. Хуліо Матеу), фрагментом із поеми “Кавказ” (перекл. Ангеля Херраїза). Відразу ж після цієї добірки віршів у рецензованому виданні надруковано ще й невелику редакційну статтю “Україна та українці в Аргентині”, яка містить вартісну інформацію про географічне становище України, її державницькі змагання в перші десятиріччя ХХ століття, понад двохмільйонну українську еміграцію на американський континент, організацію політичного, духовного та культурного життя українців в Аргентині, згромадження яких становить у тій країні понад 200 тис. осіб.

Особливо цінним для пізнання творчості великого українського поета аргентинською іспаномовною спільнотою був публічний виступ 1 грудня президента Аргентинської академії письменства професора А. Х. Баттістессі на тему “Тарас Шевченко – Поет Свободи” в театральній залі Буенос-Айреса. Професор, доктор Анхель Х. Баттістесса, у своїй промові під час відкриття пам’ятника провів паралель між словами “Заповіту” Шевченка “Вставайте, кайдани порвіте” і словами аргентинського національного гімну “Оїд ель руйдо де ротас каденас” (“Почуйте брязкіт порваних кайданів”), а також зачитував іспанською мовою окремі фрагменти творів Кобзаря, зокрема вступ до поеми “Кавказ”.

Говорячи про латиноамериканську критичну Шевченкіану, треба згадати й видання “Коротка історія України” (“Breve historia de Ucrania”) авторства доктора економічних наук, спеціаліста з історичних та соціологічних наук Михайла Василика [13].

До особи й творчості Т. Шевченка автор монографії насамперед звернувся у розділі “Periodo contemporaneo”, розповідаючи про національне відродження XIX ст. М. Василик наголосив на тому, що у той час серед видань українською мовою, в яких звучали ідеологічні та патріотичні мотиви, вирізнявся своєю “простою і доступною мовою” “Кобзар”, збірка поезій Тараса Шевченка. Завдяки цьому Шевченко за короткий час став визнаним як співець свободи й батько національного відродження українського народу” [13, 95]. Наступні рядки монографії автор

розділу присвятив розповіді про “Кирило-Мефодіївське братство”, його програму та діяльність, арешт членів братства, десятирічне заслання Т. Шевченка із заборобою писати і малювати.

Повнішу інформацію про Кобзаря читач монографії діставав із підрозділу “Література”, в якому М. Василик подавав коротку характеристику українського класицизму, а далі й романтизму, що розвивався під сильним впливом українського фольклору та історії, і найповніше виявився у творчості Т. Шевченка. Автор коротко переповідав біографію поета, розпочинаючи її життям кріпака, викупом із рабства, навчанням в Академії художеств, появою 1840 р. “Кобзаря”, а наступного року її поеми “Тайдамаки”. “Тематично, підкреслював автор монографії, поезія Т. Шевченка поділяється на поезію історичну, політичну, суспільного звучання, особисту, філософську та релігійну. Хоча ідеологічний зміст його поезії не завжди був зрозумілим його сучасникам, вплив тих віршів був дуже сильним” [13, 150].

До постаті Т. Шевченка науковець ще раз повернувся у підрозділі “Малярство”: “Тарас Шевченко започаткував нову хвилю в українському малярстві – “реалізм”, створюючи полотна реального життя України та Киргизії. Він був першим із тих, хто дав невітні картини життя російських в’язнів”. [13, 154].

На важливість цього українознавчого видання звернув увагу у своєму передньому слові Андрій Сапеляк, єпископ греко-католицької єпархії в Аргентині. Подавши насамперед коротку інформацію

про багатовікові змагання України за політичну й національну незалежність, автор передмови згадав про кілька спроб проголошення незалежності України у XX ст. Вартість цієї книги, зазначав автор передмови, не лише у 180 сторінках тексту, але й у стисненому чіткому історичному синтезі минулого України – від давніших часів до сучасності. “Ця книга буде корисною, насамперед українським іспаномовним вихідцям, які цікавляться історичним минулим своєї матері Батьківщини”, – писав А. Сапеляк [12, 5].

Про кубинське прочитання поезій Т. Шевченка дізнаємося зі статті “Заповіт на Кубі” авторства Лева Олевського [6]. Як пише автор статті, в одному з останніх номерів університетського літературного і громадсько-політичного журналу-квартильника “Islas” (1974 р. м. Санта-Клара), в якому зазвичай вміщуються твори кубинських і латиноамериканських письменників та критичні статті, присвячені їхній творчості, була надрукована велика добірка матеріалів про Т. Шевченка – стаття про життя і творчість поета, уривки зі щоденників Кобзаря, іспанські переклади [без зазначення прізвища перекладача] поезій Шевченка “Перебендя”, “Єретик”, “Заповіт”, “Юродивий”, уривків із поеми “Тайдамаки”.

Автор статті та перекладів, член редколегії журналу Аїме Гонсалес Боланнос, перебуваючи в Києві, де читала для студентів КНУ ім. Т. Шевченка декілька лекцій із латиноамериканської літератури, збирила матеріал про творчість Шевченка, його навчання в Петербурзі та роки заслання.

Пам’ятник Кобзареві в Буенос-Айресі

Пошуки А. Г. Боланнос втілилися у статті “Тарас Шевченко”, в якій авторка писала: “Яким Шевченко ввійшов свого часу в літературу своєї вітчизни, таким він прийшов і до нас: його поезія, патріотична, ніжна, свіжа, відкрита для всіх простих людей на землі” [6].

Питання кубинського дослідження й перекладів творів Т. Шевченка торкалася літературознавчє і перекладач Маргарита Жердинівська у своїй невеликій інформації “Переклади Т. Г. Шевченка на Кубі та в Іспанії”. Авторка розповіла про перші переклади Шевченка, здійснені редактором журналу “Іслас”, кубинським літературознавцем і письменником Самуелем Фейхоо, який 1964 року був гостем Шевченківського форуму. Перебуваючи в Києві, він зацікавився життям і творчістю Кобзаря, попросив авторку цієї інформації надіслати йому “підрядники поезій іспанською мовою разом з оригіналами” [3, 34]. Робота С. Фейхоо над поезіями Т. Шевченка склала досить велику добірку з дев’ятнадцяти поезій, серед яких “Заповіт”, “В казематі”, “Думи мої, думи мої...”, “Реве та стогне Дніпр широкий...”, “Думка”, “Н. Маркевичу”, “Минаю дні, минають ночі”, “Не завидуй багатому...”, “Як маю я журитися...”, “І багата я...” та ін. М. Жердинівська інформувала про те, що “ця добірка ввійшла до книжки перекладів Самуеля Фейхоо, яка вийшла у видавництві Центрального Університету Лас Вільяс 1966 року” [3, 34]. С. Фейхоо, окрім того, помістив свої уривки з Шевченкових творів у нарисі “Подорож до Радянського Союзу” (“Islas”, т. 9, № 2, 1967), розповідаючи зокрема про свої враження од відвідин музею Т. Г. Шевченка в Києві. М. Жердинівська також брала участь як авторка підрядкового перекладу добірки поезій українських авторів, що побачила світ 1989 року в кубинському журналі “Union” в поетичному опрацюванні А. Марті Фуентеса.

Не минули своєю увагою українсько-го поета і чилійські письменники; один із тих, Л.-Е. Делано опублікував статтю “Український поет” у чилійському тижневику “Siglo” (“Століття”, 13.XI.1964). Невеликий Шевченківський матеріал друкувався в мексиканському тижневику “Mañana” (“Завтра”, 3.X.1964), в якому розповідалося про відзначення 150-річчя від дня народження Шевченка у столиці країни та деяких більших містах. Подібні святкування відбувалися й у Монтевідео (Уругвай) завдяки ініціативі тогочасного уругвайсько-радянського інституту культурного обміну.

Найбільшим досягненням в іспаномовному прочитанні Т. Шевченка в Латинській Америці можна вважати видання “Тарас Шевченко. Кобзар” у перекладі аргентинського українця інженера Леоніда Голоцвана, що з’явилося 2003 р. у Києві, у видавничому домі “Всесвіт”. Видання, яке було надруковане за підтримки управи Фондації Тараса Шевченка в Республіці Аргентина “для розповсюдження в іспаномовному світі”, відкривалося вступними статтями – перекладача-упорядника Леоніда Голоцвана та невеликим словом академіка Миколи Жулинського “Національна місія Шевченка”.

Перекладач, за власним звірянням, розпочав роботу над перекладами Шевченка

“ще з молодих літ, коли був інженером на нафто родовищах у Патагонії та на півночі Аргентини”, присвятивши свою роботу “українцям з Аргентини, Парагваю, Чилі, Уругваю та з інших країн під південним Хрестом”, а також іспаномовним любителям світової поезії, які досі не знайомі з цим славним поетом” [1, 7]. Л. Голоцван хотів насамперед “представити найвидатніші й найхарактерніші твори українського поета-пророка” [там само]. Отже, за задумом перекладача-упорядника, іспаномовний читач діставав можливість ознайомитися з яскравим і різнобачним образом Т. Шевченка як поета-лірика, борця-патріота, філософа та співця вселюдських ідей.

М. Жулинський, автор другої передмови, зосередив увагу на основному motto свого тексту: “Свою місію він вбачав у тому, щоб послати на розп’яту на хресті рабства Україну святе слово...” [4, 12]. І далі рядки передмови – це роздуми над великою місією Шевченкового слова: молодий поет усвідомлював свою пророчу місію – “у пробудженні правдивим, емоційно гарячим, натхненним словом українця від рабського сну”; – у поверненні своїм землякам “втраченої батьківщини, національної пам’яті, честі й гідності” [4, 13].

Українсько-іспанське видання вибраних поезій Т. Шевченка, проілюстроване фрагментами малюнків Кобзаря, у якому була презентована поетична творчість поета від “Причинної” (1837 р.) до “Молитви” та “Плачу Ярославни” (1860 р.), містило 34 вірші та було доповнене ще й автобіографією поета³. Іспаномовний читач мав змогу прочитати як поетичні мініатюри, так і більші твори (або фрагменти з них) українського поета, як-от: “Тарасова ніч”, “Тайдамаки”, “Тамалія”, “Кавказ”, “І мертвим, і живим, і ненародженим...”, “Княжна”. Таким чином, цим першим іспаномовним Кобзарем хронологічно був представлений майже двадцятип’ятирічний поетичний шлях Т. Шевченка. Логічним доповненням видання були пояснення упорядника та перекладача, що містили близько 140 тлумачень географічних назв, імен, історичних і національних реалій, пов’язаних з історією, побутом українців (напр. Січ, булава, бунчук, дума, кобза, козак, запорожець, китаїка, веснянка, горлиця та ін.).

Іспаномовне видання “Кобзаря” Т. Шевченка, що побачило світ у київському видавничому домі “Всесвіт”, ще перед своєю появою викликало зацікавлення літературної критики та журналістів.

Особливо цікавим видається інтерв’ю Л. Голоцвана для “Літературної України” – “Кобзар” мовою Сервантеса⁴, надруковане в газеті за 31 січня 2002 р. Про роботу над іспаномовними інтерпретаціями віршів Т. Шевченка перекладач розповів журналістці Михайлові Рою, який відвідав знаного в Аргентині інженера Леоніда Голоцвана в його оселі в Буенос-Айресі⁵: “Основним поштовхом до підготовки збірки перекладів безсмертних творів Тараса Шевченка іспанською мовою стало моє цілковите усвідомлення універсально-глибокої духовності цієї унікальної постаті, яка виходить далеко за національні рамки й належить усьому світові” [9, 3]. Робота над цими перекладами зайняла Л. Голоцванові багато років; підготовчим матері-

алом для нього були лекції про Шевченка в аргентинських університетах, постійні щонедільні тематичні радіопередачі для української діаспори.

В інтерв’ю “Літературній Україні” перекладач інформував про те, що фундація ім. Т. Шевченка в Буенос-Айресі вже випустила у світ твори Т. Шевченка українською та іспанською мовами, присвятивши це видання 140-річчю від дня смерті поета. Тепер, зазначав перекладач, він “близький до фінішу”, оскільки переклав тридцять найважливіших творів Шевченка.

Видання “Кобзаря” Т. Шевченка іспанською мовою в перекладі Л. Голоцвана стало символічним підсумком майже півстолітнього ознайомлення латиноамериканського читача із життям і поетичним доробком найвидатнішого українського поета.

Література:

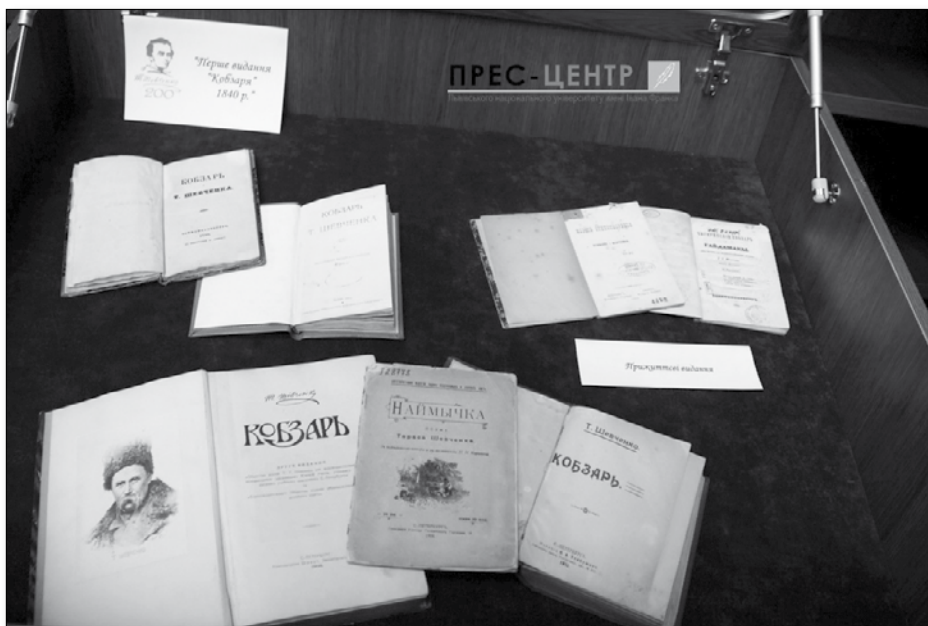
1. Голоцван Л. Від перекладача-упорядника. Palabras del traductor – seleccionador. – в: Тарас Шевченко (Taras Shevchenko). Кобзар. – К., 2003. – С. 5-8; 2. Дубицький І. Відлуги про Шевченка в мовах голяндській, еспанській, португальській, каталонській, фінській, естонській та інших. – в: Т. Шевченко. Повне видання творів: У 16 т. – Варшава; Львів, 1938. – Т. 15. Шевченко в чужих мовах. – С. 445-452; 3. Жердинівська М. Переклади Т. Г. Шевченка на Кубі та в Іспанії // Слово і час. – № 3, 1995. – С. 34-35; 4. Жулинський М. Національна місія Шевченка (Misión nacional de Shevchenko). – в: Тарас Шевченко (Taras Shevchenko). Кобзар. – К., 2003. – С. 9-14; 5. Кравців Б. Переклади з Шевченка еспанською мовою. – в: Шевченкове слово і слава: антологія перекладів з Шевченка чужими мовами. – Чикаго, 1964. – С. 143-144; 6. Олевський Л. “Заповіт” на Кубі // “Всесвіт”. № 3, 1975. – С. 187; 7. Покальчук Ю. Латинськоамериканські літератури і Т. Г. Шевченко. – “Шевченківський словник”. – К., 1976. – Т. 1. – С. 343-344; 8. Покальчук Юрій. Українці та українська література в Аргентині // “Всесвіт”. № 7, 1989. – С. 178-181; 9. Рой Михайло. “Кобзар” мовою Сервантеса (інтерв’ю Л. Голоцвана) // “Літературна Україна”, 31 січня 2002. – С. 3; 10. Шевченко Тарас. Taras Shevchenko. Кобзар (іспанською мовою переклав Л. Голоцван). – К., 2003. – 240 с; 11. Taras Shevchenko. Тарас Шевченко. Про пам’ятку книги (Libro conmemorativo). – Buenos Aires. 5.XII.1971. – 1976. – 176 p; 12. Sapelak Andres. Prologo – in: Breve historia de Ucrania. – Buenos Aires, 1991. Ediciones Universidad catolica Ucrania san Clemente Papa. – P. 4-6; 13. Wasyluk Miguel. Breve historia de Ucrania. – Buenos Aires, 1991. Ediciones Universidad catolica Ucrania san Clemente Papa.

¹ В інтерв’ю “Літературній Україні” інженер-перекладач Лев Голоцван розповідав, що архіви Буенос-Айреса засвідчують першу присутність українців на аргентинській землі 1719 року, коли козаки-мазепинці збудували на атлантичному березі ресторан під назвою “Україна” [9, 3].

² Урядовий закон про спорудження пам’ятника “Тарасові Шевченкові, визначному українському письменникові, поетові і маляреві”, був підписаний у серпні 1967 р.

³ Як зазначав редактор видання, тексти поезій було зведено з т. 1, 2 академічного видання Т. Шевченка у 12 томах (К., 1989, 1991).

⁴ Л. Голоцван, родом із Харкова, в аргентинське іспаномовне середовище прибув ще підлітком, з 15 років пише власні вірші українською мовою, друкуючи їх у різних емігрантських виданнях, а також в Україні, зокрема в альманасі “Поезія. 1989”.

Виставка однієї книги

“Шевченко – наш поет і перший історик. Шевченко перше всіх запитав наші німі могили, що вони таке, й одному тільки йому вони дали ясну, як Боже слово, відповідь”, – такими словами з “листа” Пантелеймона Куліша про Тараса Шевченка розпочав відкриття виставки однієї книги “Перше видання “Кобзаря” Т. Г. Шевченка, 1840 р.” директор Наукової бібліотеки ЛНУ ім. Івана Франка Василь Кметь.

За словами Василя Федоровича, ця виставка є дуже символічною для Львова, його мешканців та всієї української спільноти. Далекого 1840 року вийшло перше прижиттєве видання “Кобзаря” Тараса Шевченка. 1862 р. у Львові відправили першу панахиду пам’яті Тараса Шевченка. Глибокий символізм вбачається й у тому, що тема габілітаційної лекції Івана Франка присвячена “Наймичці” Шевченка.

Василь Кметь акцентував на тому, що масштабні акції зі вшанування Великого Кобзаря у Львові активно проводило 1914 р. Наукове товариство імені Тараса Шевченка. Завдяки роботі перекладачів Шевченко стає Кобзарем світового масштабу. “Асоціюється з шевченкознавчою традицією Віра Річ, яка

переклала “Кобзар” Т. Шевченка англійською мовою, упорядником якого є професор нашого Університету Роксолана Зорівчак”, – зазначив директор бібліотеки.

У відкритті виставки взяв участь декан філологічного факультету, професор Ярослав Гарасим. Він зауважив, що сьогодні всі ми перебуваємо в часі певної тривоги та неспокою, і в такі моменти як ніколи актуальними є безсмертні слова Тараса Шевченка. Ярослав Іванович подякував організаторам заходу за надану можливість збагатитись знаннями про Пророка української нації.

“Є великий сенс у поєднанні першого випуску “Кобзаря” 1840 року та видань із перекладами шевченківських творів різними мовами. Це є наш борг перед Шевченком – перекладати його твори, щоб донести їх світові. Тому ми повинні віддати йому цей “борг”, адже він виконав свою місію перед українським народом і навіть по смерті продовжує її виконувати”, – наголосив Ярослав Гарасим.

Декан філологічного факультету подарував Науковій бібліотеці повне видання “Кобзаря” польською мовою в перекладі Пйотра Куприся.

Завідувач сектору національного виховання та охорони дитинства Львівської міської ради Олена Конрад подякувала за допомогу в організації спільного проекту Львівської міської ради та Наукової бібліотеки ЛНУ ім. Івана Франка. За її словами, цей проект має на меті актуалізувати Шевченка у сьогоденні Львова. Пані Олена зазначила, що виставку відвідають усі школярі Львова. “Шевченко – не просто класик української літератури, а справжній борець за справедливість. Ми повинні виховувати нову генерацію молоді на постулатах Шевченка”.

Директор Інституту Івана Франка НАН України, доктор філологічних наук Євген Нахлік проаналізував представлені експонати. “Серед презентованих видань особливої уваги заслуговує перше видання “Кобзаря” 1840 р. та перше двотомне зібрання “Поезії Тараса Шевченка”, видане у Львові 1867–1868 рр.” – зазначив він. Євген Казимирович наголосив, що в тогочасній Галичині видання двотомника стало надзвичайною подією, що свідчить про престиж друкованої поезії Шевченка, адже до того вона поширювалась словесно. Завдяки молодим ентузіастам, станиславівським гімназістам, які ініціювали та власним коштом “на стипендію імені Шевченка” видали цей двотомник, галичани отримали можливість пізнати Кобзаря.

“Шевченко не лише був українським Пророком, не лише нашим земляком, він був людиною з відчуттям глибокої пошани до своєї землі, до свого народу. І це дуже важливо сьогодні усвідомити”, – переконаний Євген Безніско. Художник розповів про свій доробок, присвячений Т. Шевченкові, який становить 450 робіт. Він не називає свої картини ілюстраціями до Шевченкових творів, а вважає їх розкриттям творчості Митця в авторському розумінні. “Ми говоримо, що знаємо Шевченка. Ні! Ми його не знаємо, лише маємо можливість пізнавати його. Більш актуальних, ніж слова Шевченка, для України в наші дні немає”, – вважає Євген Безніско.

Черпає натхнення із життєтворчості Тараса Шевченка й сучасна молодь. Так, власну інтерпретацію мистецької спадщини Великого Українця представила студентка Педагогічного коледжу ЛНУ ім. Івана Франка Ольга Галюка, яка в авторському есе розповіла історію дівчинки-сироти, яку вернули до життя вірші з маленької книжечки – “Кобзаря” Тараса Шевченка.

Уляна БАРАНОВСЬКА
Фото Олега ВІВЧАРИКА

З нагоди відзначення 200-літнього ювілею Тараса Шевченка 11 березня 2014 року в Університеті відкрили виставку “Шевченкіяна родини Якимовичів”. Виставка складається з трьох частин: Шевченко в мистецтві та графіці, колекція “Кобзарів” родини Якимовичів, фотоекспозиція “Моя Україна”. У такий спосіб автор намагався показати глибинність і багатогранність Шевченкового доробку та творчість багатьох поколінь українців, до якої спонукав і досі спонукає Пророк.

“Величний портрет Шевченка в стилі петриківського розпису нагадує, що ми повинні бути пильними”, – наголосила проректор з науково-педагогічної роботи Звенислава Мамчур. У вступному слові проректор зазначила, що Університет розпочав відзначення 200-річчя від дня народження Поета ще наприкінці минулого року, а за місяць до офіційних святкувань філологічний факультет щоденними акціями й різноманітними заходами вшановував Великого Українця.

Зі словами вдячності й підтримки презентованого проекту – виставки й представлення перевидання “Кобзаря” – виступили колеги та друзі автора: Василь Пилип'юк, Євген Безніско, Галина Стародубець, Михайло Гнатюк, Василь Шпіцер та інші.

Творчість і особистість Тараса Шевченка як символ України в Сполучених Штатах Америки

Taras Shevchenko is a linguistic innovator, the most important personality in Ukrainian literature, an apostle of personal liberty and the prophet of a free Ukraine.

W. Kirkconnell

Тарас Шевченко поступово займає належне йому місце в контексті світовому, у пантеоні вселюдської культури, серед її велетів, геніїв непроминальної слави. У колах українських іммігрантів та їхніх нащадків (згідно з даними, що їх проф. О. Воловина опублікував в “Ukrainian Weekly” за 9-те вересня 2001 р., за переписом 2000 року, у США проживає 862.416 українців, до речі, на 16,4 % більше, ніж у 1990 р.) Т. Шевченко відомий із патріотичних міркувань як найсвятіший символ до болю коханої та в більшості випадків навіки втраченої Вітчизни. Попри те, що серед тлумачень його творів на різні мови ще не так багато перекладів високомистецьких, не лише окремі знавці, а й ширші читацькі кола (у тому числі й англомовні) при звичаються сприймати Шевченкову творчість як одну з найяскравіших сторінок у світовій літературі.

У цій розвідці вагомими були б, очевидно, роздуми про певні спільні мотиви в творчості окремих американських письменників і Т. Шевченка, але, на жаль, їх не виявлено: мабуть, література США була ще надто молода в Шевченкову добу. Були спроби провести певні паралелі між Т. Шевченком і В. Вітменом з погляду уваги до простого люду, але вони не звучали переконливо [1].

Поет цікавився науково-технічними досягненнями Сполучених Штатів, літературою цієї країни, її історією, зокрема періодом війни за незалежність 1775–1783 рр.

Без сумніву, повстання британських колоній в Америці й утвердження Сполучених Штатів Америки як самостійної республіки здійснили глибокий вплив на мислення європейців, зокрема на сході, де монархічний гніт був люто жорстоким.

У незакінченій поемі “Юродивий”, тавруючи рабську покору своїх земляків із нещадною гостротою та висловлюючи віру в те, що й Україна в майбутньому матиме “новий і праведний закон”, поет із захопленням писав про першого Президента США Дж. Вашингтона, створюючи своєрідну його міфологему:

...А ми дивились та мовчали,
Та мовчки чухали чуби.
Німії, подлії раби,
Підніжки царській, лакеї
Капрала п'яного! Не вам,
Не вам, в мережаній ліврєї
Донощики і фарисеї,
За правду пресвяту статъ
і за свободу. Розпинать,
А не любить ви вчилися брата!
О роде суетний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось-таки колись!... [2].

Т. Шевченко був обізнаний з історичним романом “Історія життя і мандрівок Христофора Колумба” В. Ірвінга – першого американського письменника, який здобув всесвітнє визнання, основоположника американської романтичної прози. У повісті “Художник” поет назвав Х. Колумба “великим адміралом”: “У квартирі Карла Павловича засвітилося, я зайшов до нього і в нього переночував. Карло Павлович все-таки відчув, що душа в мене чимось

розбурхана, але з делікатності ні про що не спитав мене. Сказав постелити мені в одній кімнаті з ним і став читати вголос. То була книжка Вашингтона Ірвінга “Христофор Колумб”. Читаючи, він заразом імпровізував картину, як невдячні іспанці виводять з баркаса на берег обтяженого кайданами великого адмірала. Яка сумна, повчальна картина! Я подав йому клапоть паперу й олівця, та він одмовився й читав далі” [3].

Деякою мірою дивує, що в Т. Шевченка не знаходимо згадок про роман Г. Бічер-Стоу “Хатина дядька Тома” (1852), опублікований у російському перекладі 1858 р. в додатку до журналу “Современник”. Редактор журналу М. О. Некрасов розіслав переклад усім, хто випишував “Современник”, і цей твір мав величезний вплив на інтелігенцію демократичного спрямування [4].

У повісті “Мандрівка з приємністю та й не без моралі” згадується В. Франклін – американський державний діяч і вчений-фізик (йому належить ідея блискавковідводу): “І я, як великий Франклін, замислився над цим моральним одводом. Як же одвести цю темну густу хмару від її чарівливо прекрасної голівки?” [5].

Повертаючися із заслання, поет спостерігав місячними ночами за рухом пароплава на Волзі й захоплювався цим для його часів технічним дивом. Це захоплення прорвалося емоційною, натхненною апострофою до винахідників – американця Р. Фултона та шотландця Дж. Ватта: “Великий Фултон! И великий Уатт! Ваше молодое, не по дням, а по часам растущее дитя в скором времени пожрет кнуты, престолы и короны, а дипломатами и помещиками только закусит, побалуется, как школьник леденцом. То, что начали во Франции энциклопедисты,

то довершит на всей нашей планете ваше колоссальное гениальное дитя. Мое пророчество несомненно” [6].

Після заслання Т. Шевченко познайомився з Айрою Фредеріком Олдріджем (24.VII 1807 – 10.VIII 1867) – першим американським актором (до того ж, африканського походження), який завоював всесвітню славу виконанням ролей шекспірівських героїв – Макбета, Отелло, Шейлока, Ліра, Річарда Третього. Десятого листопада 1858 р. він уперше виступив у Петербурзі в ролі Отелло. На виставі був і Т. Шевченко. “У нас тепер африканський актор, чудеса виробляє на сцені, живого Шекспіра показує”, – писав поет до М. С. Щепкіна 6 грудня 1858 р. Особисто Т. Шевченко познайомився з А. Ф. Олдріджем у господі Ф. П. Толстого, і незабаром це знайомство переросло в дружбу. Вони дуже добре розумілися без слів, бо в їхніх обікрадених, мученицьких долях було чимало спільного. Як згадує донька Ф. П. Толстого – К. Ф. Юнге, Т. Шевченко та А. Ф. Олдрідж часто співали один одному свої народні пісні, а до них, бувало, долучався польський піаніст і композитор А. Контський. Т. Шевченко написав портрет А. Ф. Олдріджа. Внизу на портреті (білим олівцем) – авторський підпис і дата: “1858. Т. Шевченко 25 Декабря” та чорним підпис А. Ф. Олдріджа: “Ira Aldridge”. Портрет зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка в Києві. У спогадах М. Й. Микешина про Т. Шевченка (1876) та в статті О. О. Русова про його мистецьку спадщину (1894) згадується також портрет А. Ф. Олдріджа в офорті, однак доля його невідома. В США М. Троммер (Трембіцька) написала стислий нарис про дружбу цих двох великих митців [7]. Про життя й творчість А. Ф. Олдріджа Г. Маршал розповів (у співавторстві з М. Сток) у книзі “Айра Олдрідж – негритянський трагік” (Лондон, 1958), що декілька разів перевидавалася. До її українського перекладу (1966) написав (з О. Новицьким) розділ “Тарас Шевченко і Айра Олдрідж”. 1964 р. на цю ж тему цікаву статтю Д. М. Корбета опубліковано в “Журналі негритянської освіти” [8].

У популяризації та дослідженні Шевченкової особистості, його літературної та

мистецької спадщини серед американців беруть участь різні за світоглядом, знанням і талантом письменники, науковці, художники, публіцисти та громадські діячі й, на жаль, досить рідко професійні перекладачі, що, без сумніву, накладає свій відбиток на сприймання Шевченкової творчості. Слід також ураховувати, що впродовж останніх десятиліть порівняно мало художніх творів перекладають англійською мовою, а з англійської – навпаки, дуже багато. Така вже доля мови, що – єдина! – має статус міжнародної у сучасному світі. Приміром, і в Великобританії, й у США кількість опублікованих книжок у дев’яностих роках вчетверо перевищила їхню кількість у п’ятдесятих роках, але перекладна література кількісно майже не зросла: і в 50-х, і в 90-х роках вона становила 2–4% загальної кількості книжкової продукції. Так, у 1990 р. британські видавці опублікували 63.980 книжок, із яких 1.625 (2,4%) становили переклади, а американські – 46.743 книжки, з яких 1.380 (2,96%) – перекладні. Порівняймо, наприклад, з Італією, де 1969 р. було опубліковано 33.893 книжки, з яких 8.602

тичні відгуки, на які були такі щедри в минулому окремі автори (зокрема чиновники від літератури – були й такі). Недостатня кількість професійних перекладів, публікації їх у маловідомих видавництвах, відсутність рецензій на переклади в провідних філологічних періодичних виданнях – ось основні причини, що зумовлюють недостатній рівень знань про Т. Шевченка в США. Англійськомовну шевченкіану в англійськомовному світі досліджували мало і не дуже цікавилися нею. Так, до 1957 р. існувало вже немало перекладів поезій Т. Шевченка англійською мовою. Однак В. Державин у лондонському кварталнику “The Ukrainian Review” в 1957 р. у статті про українську післявоєнну літературу діаспори стверджує, що твори Т. Шевченка англійською мовою перекладав передусім В. К. Метьюз [11], хоча насправді цей філолог творів Т. Шевченка ніколи не перекладав. Здавалось би, із середовища української імміграції могло б вийти чимало дослідників англійської україніки, зокрема, Шевченкіани. Але дійсність інша. Серед літературознавців можемо назвати авторами статей з англо-

“Вісник Аляски”

(25,4%) – перекладні, або ж із Німеччиною, де 1990 р. вийшло у світ 61.015 книжок, з яких 8.716 (14,4%) – переклади [9]. Таку ж ситуацію спостерігаємо й 2010 р., як про це з боєм пише Е. Гросман, відома англійська перекладачка іспаномовної літератури. Вона стверджує, що з вини англійських комерційних видавців (так зване “явище спротиву перекладам” – “a phenomenon of translation resistance”) створюється нова залізна завіса, тепер довкруги англійськомовного світу [10]. Ще складніше з перекладами з т. зв. екзотичних мов, до яких, за визначенням Е. Гросман, належать усі мови, крім західноєвропейських [Там само]. Є, до речі, неписане правило, що письменник, чий твір не перекладено англійською мовою, не може й мріяти про Нобелівську премію, оскільки англійська мова – єдина, яку знають усі члени журі Нобелівського комітету.

До того ж, американці, зокрема нашого часу, які досягли найвищого технологічного та матеріального рівня, не належать до націй (та й ледь чи можна тут говорити про націю в повному розумінні цього слова), що понад усе цінують художнє слово.

Матеріали американської Шевченкіани мають неоднакову інформаційну, наукову, історико-літературну й художню вартість і заслуговують на виважену критичну оцінку, а не просто на захоплені або нищівно-кри-

мовної шевченкіани М. Тарнавську [12, 13] та Л. Рудницького [14, 15].

В американську, англійську, канадську й австралійську літератури творчість Т. Шевченка входить майже паралельно. Переклади його творів, книжки та статті про нього в будь-якій із цих країн, а також англійська радянська шевченкіана (маю на оці англійськомовні публікації видавництва “Progress” та “Дніпро” – літературної редакції видань іноземними мовами, журнали “Ukraine”, “International Literature” і “Soviet Literature”) відкривають творчість українського поета та художника шлях в англійськомовну полісистемну культурну парадигму загалом.

Перша згадка про українського поета в США й на американському континенті та в англійськомовному світі загалом датується 1 березня 1868 р., коли Агапій Гончаренко (псевдонім Андрія Гумницького) – політичний емігрант з України, автор статті українською мовою в “Колоколе” з приводу смерті Т. Шевченка, український православний священик (важко зрозуміти байдужість сучасної церковної ієрархії до цієї особистості!) і громадський діяч опублікував у своєму двотижневнику “The Alaska Herald” (“Вісник Аляски”) власний прозовий переклад уривків із поеми “Кавказ” (рядків 89 – 105, 128 – 129) під

Т. Г. Шевченко. Портрет Айри Олдріджа

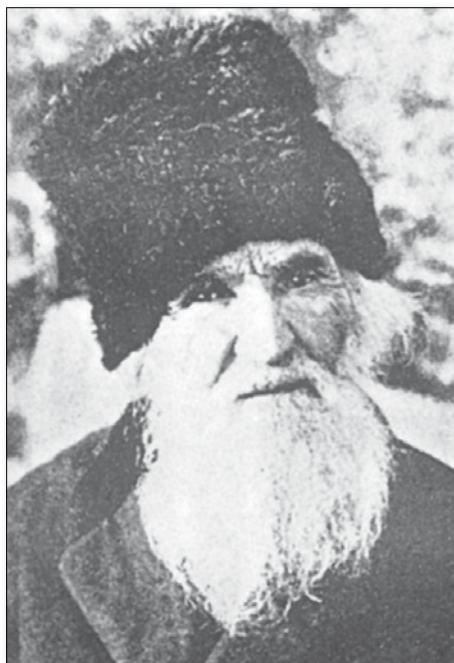

назвою “Блискучі думки поета Тараса Шевченка”.

Перший переклад Шевченкового Слова в англomовній пресі доречно подати повністю:

Curious ideas of the poet Taras Shavchenko

Our country is spacious and great and has many people, with many languages; but all, from the Moldavians to the Finns, are silent. Wherefore? Because a holy priest preached from the Scriptures that a swineherd king, who coveted the neighbor's wife and killed his neighbor in order to get her, went to heaven. Another holy priest preached from the words of the Bible that one might flay his brother alive, and rob him of his coat, and then, if he

Агапій Гончаренко

brought the coat to the altar, he would go to heaven. Ah! Christ Jesus for whom wast thou crucified?”

Подаю також дослівний переклад цих рядків українською мовою: “Наша країна простора й велика, і є в ній багато людей та багато мов; але всі від молдован до фінів мовчать. Чому? Бо святий панотець проповідував із Святого письма, що цар-свинопас, який домагався дружини свого сусіда і вбив свого сусіда, щоб заволодіти нею, пішов до раю. Інший святий панотець повчав, за словами Біблії, що можна здерти із ближнього шкуру, тоді пограбувати його одяг та піти до раю, якщо принести той одяг на вівтар. О Ісусе Христе! За кого ж Тебе розп’яли?”

Так 145 років тому, завдяки Агапію Гончаренкові, Шевченкове слово вперше зазвучало англійською мовою. Цікаво, що відбулося це не в таких культурних центрах, як Лондон, Единбург чи Нью-Йорк, а на далекому Заході США, у країні першопоселенців, золотошукачів і звіроловів.

Для перекладу А. Гончаренко вибрав убивчі своєю сатирою місяця гнівної політичній інвективі “Кавказ”, які викривають облудність царських маніфестів, релігійних доктрин, офіційної преси, що представляли

загарбницьку політику царату як вчинки ласки, доброти та милосердя:

У нас же й світа, як на те –
Одна Сибір неісходима,
А тюрм! А людю!.. Що й лічить!
Од молдованина до фіна
На всіх языках все мовчить,
Бо благоденствує! У нас
Святу Біблію читає
Святий чернець і навчає,
Що цар якийсь-то свиня пас
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив. Тепер на небі.
От бачите, які у нас
Сидять на небі! Ви ще темні,
Святим хрестом не просвіщенні,
У нас навчіться!.. В нас дери,
Дери та дай,
І просто в рай...

... За кого ж ти розп’явся,
Христе, Сине Божий? [16].

У перекладі не відтворено вагому реалію – епітетну конструкцію, висловлену інверсійним зворотом “Сибір неісходима”; лише частково передано писану кров’ю поета сентенцію “Од молдованина до фіна На всіх языках все мовчить, Бо благоденствує!” – “but all, from the Moldavians to the Finns, are silent”. З мовного боку, досить добре відтворено рядки 128-129, насамперед, завдяки лексико-граматичним архаїзмам-біблієзмам *thou wast*, хоча імпліцитно активна форма зворотного дієслова “розп’ястися” / “розп’явся” оригіналу, у даному контексті, семантично місткіша та багатша на конотації, ніж пасивна форма перекладу. Як прозове відтворення віршового оригіналу, Гончаренків текст не може претендувати на переклад у сучасному розумінні цього терміна, коли йдеться про передачу не лише змісту й ідей, мегаобразу оригіналу, а й про оптимальне відтворення стилістичних якостей твору, кожного його словесного образу, кожного його мікрообразу. До того ж, навіть майстерний переклад, на відміну від оригіналу, – категорія історична і, за незначними винятками, потребує поновлення. Отже, Гончаренків переклад має для нас передусім велике історико-літературне значення. Тепер є сім повних англomовних відтворень поеми “Кавказ”. Її перекладали А.-Дж. Гантер, Віра Річ, Джон Вір, К. О. Меннінг, Г. Маршал, В. Кірконел – К. Андрусишин, П. Федінський. Для порівняння наводжу ці ж уривки в перекладі Віри Річ – лауреата Премії імені Івана Франка НСП України 1997 р. за переклади творів української літератури:

A good slice of the world is ours;
Siberia, think! – too vast to cross!
Jails? People? Counting takes too long!
From the Moldavian to the Finn
Silence is held in every tongue...
All quite content... In our domain
The Bible is made plain to us,
The holy monks explain it thus: –
A king, who used to pasture swine,
Murdered a friend, and stole his wife,
– And thus he won eternal life!
Just see who’s in our Paradise!
You’re unenlightened, you don’t know
The truths the Holy Cross can show!
So learn our rule! Fleece, fleece and give;
And when you’ve given –
Straight off to heaven ...

... Why, then wast Thou crucified
Christ, Thou Son of God? [17].

У № 16 двотижневика “Alaska Herald” (1.IX 1868 р., с.7) А. Гончаренко вмістив в оригіналі уривок поетичного послання “І мертвим, і живим, і ненародженим...”: рядки 1 (“І смеркає, і світає”) – 18 (“Які будуть жнива!”) без рядків 11 – 12 (“Кайданами міняються, Правдою торгують”). Безпосередньо за цими рядками подано шість рядків (128 – 133: “За кого ж ти розп’явся” – “Воно ж так і сталося”) поеми “Кавказ” без зазначення автора. Не мали вони і жодного зв’язку ні з попереднім, ні з наступним російським текстом.

У випуску 17 за 15 вересня 1868 р. на стор. 6 подано в оригіналі ще два уривки з “Кавказу”: рядки 89 – 105, які в англійському перекладі опубліковані в № 1 двотижневика, та рядки 134 – 141 (“Храми, каплиці, ікони... – 3 пожежу вкрадений покрив!”). Автора уривків не названо.

Петро Федінський

Двічі в обох числах свого двотижневика (№ 26 від 1.II 1869 та № 27 від 15.II 1869 р.) на стор. 6 А. Гончаренко цитує той самий уривок вірша Т. Шевченка “Думи мої, думи мої...” /1839/, рядки 101 – 108. Очевидно, слова поета: “Думи мої, думи мої, // Квіти мої, діти! // Виростав вас, доглядав вас – // Де ж мені вас діти?... // В Україну ідіть, діти! // В нашу Україну, // Попідтинню, сиротами, // А я тут загину” були співзвучні настроям А. Гончаренка, який у серці весь час голубив рідний край. Це були перші публікації в оригіналі віршів Т. Шевченка на американському континенті [18].

Цитати з творів поета часто зустрічаються і в листах А. Гончаренка, і в його статтях. “Що ми?... Чий сини? Яких батьків? Ким? За що закуті?” – пише він у статті “Діла Батьків наших не забути”, яку 1894 року переслав М. Павликові для публікації у Львові [19]. У листі до цього ж адресата від 4 жовтня 1895 р. А. Гончаренко цитував перші чотири рядки “Псалму Давидового” – “Чи є що краще, лучче в світі...” [20]. Лист до К. Геника від 30.VIII 1902 р. у справі організації братства на соціалістичних засадах починається цитатою з того самого 132 “Псалму Давидового” (рядки 201 – 204; 217 – 222 [21]).

Постає питання: чи записував А. Гончаренко твори Т. Шевченка з пам'яті, чи мав "Кобзаря"? Не зовсім чітку відповідь знаходимо в його листуванні з М. Павликом. Пересилаючи останньому рукопис згадуваної статті-голосоїння з приводу смерті Т. Шевченка для "Колокола", Андрій Онуфрійович писав 2 лютого 1894 р.: "У січні 1861 р. в Лондоні М. Огарьов приніс мені книжку "Кобзар" Т. Шевченка, друковану в С.-Петербурзі, в друкарні П. Куліша 1860 р. Із С.-Петербурга прислали для мене..." [22]. 15 грудня 1895 р. він писав до М. Павлика: "Я більше нічого не маю на нашій українській мові, окрім "Кобзаря", що небіжчик Шевченко сам прислав для мене в Лондон 1860 р." [23]. Але в "Кобзарі" 1860 р. не було ні "Кавказу", ні послання "І мертвим, і живим, і ненародженим..." Обидва ці твори 1859 р. надруковано в Ляйпцигу в книжці "Новые стихотворения Пушкина и Шавченки", що вийшла як восьмий випуск серії "Русская библиотека" у видавництві В. Гергарда за редакцією І. Головіна. Хоча це видання рясніло помилками й спотвореннями (навіть прізвище нашого поета було змінено), воно – як перше безцензурне – відіграло важливу роль у популяризації творів українського автора та швидко розійшлося. Мабуть, за цією публікацією цитував Т. Шевченка А. Гончаренко (зверніть увагу, будь ласка, на форму Shavchenko). Наведені цитати з листів А. Гончаренка не можуть не хвилювати дослідників, не можуть не викликати низки запитань: звідки знав Т. Шевченко про А. Гончаренка? Чи, можливо, читав про нього в "Колоколе"? Чи в житті вони десь зустрічалися? Поки що відповіді на ці питання не знайдено. І з висновками слід бути вкрай обережними.

Про А. Гончаренка згадується в багатьох дослідженнях англійською мовою, див., прим., працю Р. Смаль-Стоцького "Шевченко зустрічає Америку" [24]. Т. Луців та В. Луців присвятили йому свої монографії [25, 26]. Однак в них шевченківська тематика – не основна, є лише згадка про те, що деякі твори Т. Шевченка опубліковано на сторінках "The Alaska Herald" [25, 25; 26, 133; 158] та що А. Гончаренко приніс дух Т. Шевченка до Америки [25, 129]. В обширній англійській статті Я. Балана "Каліфорнійські мрії: Роль Агапія Гончаренка в формуванні зачатків української інтелігенції в Канаді" [27] зовсім немає згадки про Т. Шевченка.

1876 р. датується перша окрема публікація про українського поета: у жовтневому випуску щомісячника "The Galaxy" ("Плеяда"), що виходив у Нью-Йорку, де Джон Остін Стівенс опублікував статтю з вагомою назвою "Шевченко – національний поет Малоросії". При дослідженні рецепції творчості поета дуже вагомо, хто, яка особистість писала про нього. Отож декілька рядків про Дж. О. Стівенса (21. 01. 1827 – 18. 06. 1910). Великий вплив на формування його особистості мало те, що він був онуком Ебenezера Стівенса – учасника бостонських повстань проти англійських колонізаторів, соратника Президента Дж. Вашингтона під час війни за незалежність у Північній Америці. У 1842–1845 роках Дж. О. Стівенс навчався в Гарвардському

університеті, який закінчив як фахівець із математики, логіки, з блискучим знанням англійської та іспанської літератур. Під час Громадянської війни у США був близьким до Президента А. Лінкольна, допомагав йому збором коштів для армії. Дж. О. Стівенс – бібліотекар Нью-Йоркського історичного товариства, засновник і багаторічний редактор періодичного видання "Magazine of American history" ("Журнал американської історії"), автор численних статей, присвячених історії США. Брав активну участь в організації (1876–1889) патріотичного товариства "Сини революції", що об'єднувало всіх американців, чий предки боролися за незалежність США під прапором Дж. Вашингтона. У 1868–1873 рр. із своєю сім'єю подорожував по Європі та був свідком революційних подій у Франції. Протягом останніх 20 років свого життя Дж. О. Стівенс жив на Род Айленді, писав статті, присвячені історії США, та вирошував троянди.

Статтю "Шевченко – національний поет Малоросії" побудовано на матеріалі критико-біографічного нарису французького дослідника Е. Дюрана, опублікованого 1876 р. у журналі "Revue des deux mondes" ("Огляд двох світів"). Вона мала інформативний характер: автор подав стислу інформацію про Україну й українську мову, досить докладно та загалом правильно розповів про життя і творчість Т. Шевченка, переклав, зокрема, зміст поем "Гамалія" та "Мар'яна-черниця", дав неримований, але семантично близький до оригіналу переклад вірша "Садок вишневий коло хати...", зазначивши, що Т. Шевченко заслуговує на всесвітнє визнання [28].

У 90-х роках XIX ст. почалася масова еміграція зuboжлого українського селянства, передусім із західних областей України, на американський континент. Крім народних пісень і вузликів із рідною землею, емігранти привезли з собою Шевченкові та Франкові твори. Наприкінці XIX – на початку XX століття зародилася українська преса у США. У серпні 1886 р. перший український священик у США І. Волянський став публікувати у штаті Пенсильванія першу україномовну газету "Америка", яка мала постійну рубрику "Вісті зі старого краю". 15 вересня 1893 р. з'явився в Нью-Джерсі перший номер "Свободи" – щоденної газети до липня 1998 р., з того часу й дотепер – тижневик. 1933 р. започатковано англійськомовний додаток до "Свободи", що на початку 70-х років став самостійним органом – "The Ukrainian Weekly". Від 22 вересня 2013 р. "The Ukrainian Weekly" (No 38) виходить, на жаль, лише в електронному варіанті, що зменшує, без сумніву, можливості доступу до нього.

Місячник "Робітник" виходив у Детройті (1914–1917), Клівленді (1917–1918), Нью-Йорку (1916–1920); місячник "Тайдамки" – в Нью-Йорку (1916–1920). Тут часто друкувалися Шевченкові поезії, статті про нього, в яких наголошувалося на актуальності та величч його поезії. На першій сторінці першого номера "Свободи" за 15 вересня 1893 р. у підзаголовку подано Шевченкові рядки: "Учітесь, читайте, І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь" та "В своїй хаті своя й правда, І сила, і воля".

Першими творами Т. Шевченка, опублікованими в "Свободі", були вірші "Чума" і "Думка" ("Тече вода в синє море...") (18 жовтня 1893 р.). Першу окрему розвідку про Т. Шевченка опублікував в "Свободі" священик Г. Грушка 27 квітня 1894 р.

На сторінках згаданих видань, а також періодичних – "Українські щоденні вісті" (Нью-Йорк, 31. I 1920 – 30. XII 1956, з 1957 – "Українські вісті"), "Народна воля" (тижневик виходив у Скрантоні з 1909 р., – спершу під назвою "Шершень", а з 15 червня 1911 р. під назвою "Народна воля" – до серпня 2009, з 1947 р. – з англійським додатком, спершу під назвою "The Fraternal Voice", а з 1990 р. – "The Ukrainian Herald"; від серпня 2009 – місячник) опубліковано чимало шевченкознавчих матеріалів. Англійськомовні читачі могли знайти переклади Шевченкових творів і статті про українського поета в періодичних виданнях: місячниках "The Ukrainian American" (1940–1941; 1965 – дотепер, з 1976 р. під назвою "The Ukrainian News" як додаток до "Українських вістей"), "The Ukrainian Life" – орган "Українського робітничого союзу" (1940–1942), у кварталниках "The Ukrainian Juvenile Magazine" (1927–1933, додаток до "Свободи"), "Forum" (орган "Українського братського союзу", виходив з 1967 до 2010.), "Наше життя. Our Life" (видає у Нью-Йорку Союз українок Америки з 1944 року).

Протест прогресивних діячів проти заборони царського уряду вшанувати сторіччя з дня народження Т. Шевченка сприяв популяризації українського поета у США. Українці США через тодішнього Президента В. Вілсона висловили російському уряду свій гнівний протест проти цієї варварської заборони в культурному світі.

У червні 1914 р. журнал "The American Review of Reviews" (Нью-Йорк) передрукував деякі матеріали про Т. Шевченка та "німий ювілей" з російської прогресивної преси, зокрема з "Русских ведомостей". Тим же роком датовано першу окрему англійськомовну публікацію про Т. Шевченка – восьмисторінкову розвідку А. Цурковського "Забута нація і її пророк" [29].

З 1918 р. виходить у Нью-Йорку місячник "Ukraine", у першому випуску якого (I. IV) розміщено короткий нарис В. Левицького про українську літературу з портретом Т. Шевченка [30]. Це був передрук статті, опублікованої 1914 р. під заголовком "Література України" у поважному британському журналі "Новий вік" [31]. 1925 року цю статтю передрукували в Нью-Йорку вдруге [32].

10 серпня 1921 р. у тижневику "The Freeman", головним літературним редактором якого був видатний історик американської літератури В. В. Брукс (1886–1963), опубліковано цікаву статтю про Т. Шевченка як геніального поета й творця української нації в рубриці "Нотатки оглядача". Згодом окремі періодичні видання ("Common Grounds" – "Спільні основи", "The Trident" – "Тризуб", "The Ukrainian Life", "Forum") передруковували цей матеріал із незначними змінами та під різними заголовками і приписували авторство В. В. Бруксові.

У 30-х роках в англomовній українській пресі з'являються цікаві розвідки народжених у США або вихованих там дослідників, зокрема О. Іваха. Однак вони в основному стосувалися культурних зв'язків Т. Шевченка в Україні та Росії, а не характеристики його творчості, його поетики, просодії, рецепції його творчості в англomовному світі.

1931 р. вийшла антологія слов'янської поезії в англійському перекладі Е. В. Андервуд. У ній Т. Шевченка представлено біографічною довідкою та творами "Минули літа молодії...", "Заповіт" (зачинних 12 рядків під назвою "Ukraine") та вступом до поеми "Княжна". Переклади справляють не дуже позитивне враження, бо в них чимало шаблонних висловів. На жаль, вони внесли обмаль нового до англomовної шевченкіани, як і переклади М. Р. М. Коулмена (1936) та популярні нариси інформативного характеру Е. В. Андервуд. Значно вартіснішою була українознавча діяльність професора А. П. Коулмена (19. VII 1897 – 14. VII. 1974), ірландця за походженням, одного із засновників слов'янознавчих студій в Америці. Хоча головним його зацікавленням була полоністика, А. Коулмен зробив чималий внесок у популяризацію України та української культури в США. 22 листопада 1935 р. він виступив із доповіддю про історію розвитку української літератури на літературному вечорі в Колумбійському університеті (Нью-Йорк). Характеризуючи творчість Т. Шевченка, А. Коулмен зупинився докладніше на поемі "Сон", уривки з якої цитував у перекладі своєї дружини М. Р. М. Коулмен. Доповідь прикметна тим, що творчість Т. Шевченка вписувалася в загальний контекст української літератури. Текст лекції опубліковано окремою брошурою у 1936 р. [33]. В "The Ukrainian Weekly" А. П. Коулмен опублікував статтю про Т. Шевченка 9 березня 1940 р. У 70-х роках він писав про "нову золоту добу України", роздумуючи над розвитком українознавчих студій у США і в Канаді.

Того ж 1936 р. побачила світ розвідка відомого політичного діяча, літературознавця та історика Д. Дорошенка (1882 – 1951) про Т. Шевченка (в англійському перекладі). Вступ до книжки написав професор Кларенс Огастес Меннінг, який назвав Т. Шевченка "одним із найвидатніших майстрів світової поезії", що "став втіленням ідеалів, надій і мрій кожного українського патріота". У книжці авторський текст супроводжується уривками з Шевченкових поезій у перекладах Е. Л. Войнич та К. О. Меннінга [34]. У тому ж році праця Д. Дорошенка вийшла друком у Канаді з передмовою Дж. В. Сімпсона [35].

Неперіодичні та періодичні видання США, зокрема "The Ukrainian Weekly", у другій половині 30-их років публікували твори Т. Шевченка в перекладах В. Семенина (14. 10. 1902 – 25. 09. 1993). 1911 він емігрував з матір'ю та сестрою до Бостона (шт. Массачусетс). Вивчав технічні спеціальності в Північно-східному університеті у місті Бостоні (1920–1924). Після перебування впродовж півтора року в Гондурасі студіював біологію та хімію в Гарвардському університеті (1926–1927). Працював на різних фірмах як інженер-винахідник,

у фірмі "Бріз Корпорейшен" (1933–1935, 38–46) проектував деталі для військових кораблів та прилад для контролю револьверів; у фірмі "Пауер Дженерейторз" (1951–1953) розробляв катапульти для авіаносців; у фірмі "Гайдрометік" (1959–1964) проектував спеціальні вентиля для атомних підводних суден і міжконтинентальні кабелі. З 1969 р., вийшовши на пенсію, проживав у місті Гемптон (шт. Нью-Джерсі).

Біллінгв дуже високого рівня, закоханий у художнє слово, В. Семенина перекладав твори української літератури англійською мовою. Чимало перекладів творів Т. Шевченка опубліковано в "The Ukrainian Weekly" у 30-х роках минулого століття, зокрема: "Мені однаково..." – 9 берез. 1934; N. N. ("Сонце заходить, гори чорніють...") – 23 лют. 1934; "Минають дні, минають ночі..." – 9 берез. 1934; "І широку долину..." – 6 квітня 1934.

В. Семенина також переклав англійською мовою розраховану на масового читача книжку Л. Мишуги "Шевченко та жінки. Жінки в житті і творчості Т. Шевченка", в якій є уривки з п'ятдесяти Кобзаревих творів, зокрема з поем "Марія", "Неофіти" [36]. Основою книжки послужила доповідь Л. Мишуги, виголошена в Клубі українських жінок США у березні 1939 р. Переклав Франкові "Абу-Касимові капці", поему "Мойсей" [37]; оповідання "Доктор Бессервіссер", окремі поезії Ю. Федьковича, Л. Глібова, Уляни Кравченко, Б. Лепкого, М. Руденка. У розвідці про Франкового "Мойсея" К. О. Меннінг навів 20 рядків поеми в досить адекватному перекладі В. Семенина [38].

У 1940–41 рр. у тижневику "The Ukrainian Life" опубліковано Шевченкові поезії в перекладі американського літератора та медика Г. Любач-Пізнак: "Тополя", "Мені однаково, чи буду...", "Ой три шляхи широкі...", "Утоплена", "Ой гляну я, подивлюся...", "Коло гаю, в чистім полі...", "По улиці вітер віє...", "Вітер з гаєм розмовляє...", "На вгороді, коло броду...". Крім перших трьох, усі інші твори перекладено вперше. Перекладам властива змістова відповідність, влучне віддзеркалення ідейного спрямування оригіналів, їхніх художніх особливостей, зокрема просодичних. Однак вони подекуди хибують буквалізмом, лише частково відтворюють національний колорит оригіналів.

1945 р. датується збірка перекладів Т. Шевченка, що містить четверту частину всієї його віршової спадщини. Її переклав, упорядкував, написав до неї ґрунтовну передмову славіст, зокрема україніст, Колумбійського університету Кларенс Огастес Меннінг (1. IV. 1893 – 4. X. 1972). 1912 р. він закінчив Колумбійський університет, з 1917 р. працював у Відділі східнослов'янських мов, спершу лектором, а згодом професором, завідувачем відділу. Був дійсним членом НТШ у США з 1946 р. аж до смерті. З нагоди сімдесятиріччя від дня народження проф. Меннінга НТШ у США провело наукову конференцію, матеріали якої опубліковано 1964 р. [39].

К. О. Меннінг – автор багатьох праць, присвячених античності (моногр. "Дослідження архайзмів у творчості Евріпіда", 1916, друге вид. 1976 та ін.) і слов'янським літературам, історії слов'янських і при-

балтійських народів (моногр.: "Забуті республіки: Прибалтика", 1952; "Історія нової болгарської літератури", 1960, у спів-авторстві з Р. Смаль-Стоцьким, "Вплив Росії на ранню Америку", 1953; статті: "Островський і царство темряви", 1930; "Карел Чапек", 1941). Домінувала в науковій діяльності професора К. О. Меннінга україністика. Він – автор книжок: "Іван Франко" (1937), "Українська література. Найвагоміші постаті" (1944), "Історія України" (1947), "Україна двадцятого сторіччя" (1951), "Україна підрадянська" (1953), "Роль Мазепи у Східній Європі" (1960), "Нарис історії України" (1964) та ін. Опублікував також чимало українознавчих статей, зокрема: "Демократичні течії в українській літературі" (1944), "Взаємодносини української та російської літератур" (1952), "Нова Англія у драмі "У пущі" Лесі Українки" (1955), "Пастернак і Хвильовий" (1956), "Іван Котляревський" (1970), "Особисті та епічні моменти в Франковому "Мойсеї" (1963) та ін. Низку статей К. О. Меннінга опубліковано в англomовному виданні "Ukraine. A Concise Encyclopedia" (Торонто, 1963–1970. – Т. 1 – 2) та в англomовній українознавчій періодиці, зокрема в "The Ukrainian Quarterly", та в "Shevchenko Scientific Society Proceedings". Найцінніше у цих працях – те, що їх написав американський науковець, подаючи своє бачення нашої дійсності та історії, нашого художнього слова. Дослідник дуже високо цінував українську літературу за її реалізм, вболівання за народ та його захист, за відданість інтересам народу: "Навряд чи є в світі інша література, яка була б більш віддана інтересам народу, показувала його більш співчутливо в його змаганнях, труднощах і досягненнях, ніж українська література", – писав він [40].

До шевченкознавчої тематики К. О. Меннінг виявив особливий інтерес, що доводять й окремі книжки з української історії та літератури й розвідки: "Тарас Шевченко як світовий поет" (1945), "Переклади поезії Т. Шевченка англійською мовою" (1958), "Освіта Шевченка" (1960), "Шевченків "Кавказ" (1960), "Вплив Брюллова на Шевченка" (1962), "Тарас Шевченко – поет України" (1964). Найвагоміше в них – це усвідомлення домінуючої ролі Т. Шевченка у формуванні української нації та, водночас, його геніального таланту як майстра слова та пензля. К. О. Меннінг чимало писав про всесвітнє значення творчості нашого поета, неодноразово наголошуючи на вселюдських ідеалах його поезії, стверджуючи, що Т. Шевченко був найповнішим виразником дум і прагнень українського етносу; що він, як ніхто інший, збагнув суть історичної правди нації, що формувалася, та втілював її в найвищого гатунку поетичному слові; що він утвердив свою націю і дав їй гідне їм'я в світі; що, живучи в незабегнено принизливій атмосфері, у, здавалося б, катастрофічній для України, уже летаргійну, добу він знайшов у собі досить сил, щоб вірити в майбутнє свого народу і жертвувати всім заради нього. Американському дослідникові не вдалося, однак, показати Т. Шевченка на тлі такої широченної світової панорами, як це зробив, правда, дещо пізніше, 1966 року, польський письменник Є. Снджеєвич у

романі-есе “Українські ночі, або Родовід генія”.

Упродовж багатьох років К. О. Меннінг працював над перекладом творів Т. Шевченка. Його перший переклад – уривок зі “Вступу” до поеми “Гайдамаки” – датується 1926 р. (включено в укладену та перекладену К. О. Меннінгом антологію слов’янської поезії). Видання 1945 р. уміщає 35 творів і чотири фрагменти [41]. Інколи (вірш “І день іде, і ніч іде...”, послання “І мертвим, і живим, і ненародженим...”) у перекладах К. О. Меннінга трапляються творчі знахідки, але загалом його переклади, хоча змістовно точні, – не поетичні, їм бракує поетового розмаху, у них немає Шевченкового духу, Шевченкової динаміки думки.

1. Ewach H. Shevchenko and Whitman as poets of democracy / H. Ewach // The Ukrainian Weekly. – 1942. – March 9. – P. 3.
2. Шевченко Т. Повне зібрання творів : у 12-ти т. / Редкол.: С. П. Кирилюк (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1991. – Т. 2. – С. 230.
3. Шевченко Т. Художник / Т. Шевченко ; пер. О. Кундзіча // Повісті. – К. : Наук. думка, 1964. – С. 504.
4. Тугушова М. Большая война маленькой женщины : К 200-летию со дня рождения Гарриет-Бичер-Стоу / М. Тугушова // Литературная газета. – 2011. – 15-21 июня. – С. 5.
5. Шевченко Т. Мандрівка з присмислюю та не без моралі / Т. Шевченко ; пер. С. Ковганюка // Повісті. – К. : Наук. думка, 1964. – С. 645.
6. Шевченко Т. Запис у щоденнику за 27 серп. 1857 р. / Т. Шевченко // Повне зібрання творів ; під заг. ред. С. Єфремова. – К. : ДВУ, 1927. – Т. 4 : Щоденні записки. Текст. Первісні варіанти. Коментарі. – С. 83.
7. Trommer M. Ira Aldridge, American Negro tragedian and Taras Shevchenko, poet of Ukraine : story of a friendship / M. Trommer. – Brooklyne, N. Y., 1939. – 14 p.
8. Corbett D. M. Taras Shevchenko and Ira Aldridge: the story of friendship between the Great Ukrainian Poet and the Great Negro Tragedian / D.M. Corbett //

The Journal of Negro Education. 1964. – Spring. – P. 143-150.

9. Venuti. L. The translator's invisibility : A history of translation / L. Venuti. – London ; New York : Routledge, 1995. – P. 12-13.
10. Grosman E. Why translation matters / E. Grosman. – New Haven & London : Yale Univ. Press, 2010. – P. 29.
11. Derzhavyn V. Post-war Ukrainian literature in exile / V. Derzhavyn // The Ukrainian Review. – 1957. – Autumn. – Vol. IV. – No 3. – P. 16.
12. Тарнавська М. Потрібні нові переклади. Англійська Шевченкіана останніх двадцяти років // М. Тарнавська. Ключі до царства. – К. : Гелікон, 2001. – С. 66-71.
13. Чи знали Етель Ліліан Войнич і Лев Расторгуєв один одного? // М. Тарнавська. Ключі до царства. – К. : Гелікон, 2001. – С. 288-305.
14. Ivan Franko's German Shevchenkiana // The Ukrainian Quarterly. – 1992. – Vol. XLVIII. – N 1. – P.11-22.
15. Шевченко в англійських перекладах. У кн.: Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. CLXXXVII. Доповіді Ювілейного наукового конгресу для відзначення сторіччя НТШ. Філологічна секція. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1976. – С. 116-126.
16. Шевченко Т. Повне зібрання творів... Цит. вид... Т. 1. – К. : Наукова думка, 1991. – С. 247-248.
17. Shevchenko T. Kobzar / Taras Shevchenko ; [trans. by Vera Rich : introduced and compiled by R. Zorivchak. – Kyiv : Mystetstvo Publ., 2013. – P. 172-173.
18. Зорівчак Р. Андрій Гумницький-Гончаренко – перший популяризатор і перекладач Шевченкового слова на американському континенті / Р. Зорівчак // Записки НТШ. – 2000. – Т. CCXXXIX: Праці Філологічної секції / ред. тому О. Купчинський. – С. 289-305.
19. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 663. – Оп. 1. – Спр. 211. – Арк. 269.
20. Там само. – Арк. 280.
21. Там само. – Арк. 47.
22. Там само. – Арк. 197.
22. Там само. – Арк. 197.
23. Там само. – Арк. 298.
24. Smal-Stocki R. Shevchenko meets America / R. Smal-Stocki. – Milwaukee, Wisconsin, 1964. – 74 p.
25. Luciw W., Luciw Th. Ahapius Honcharenko “Alaska man. Ahapius Honcharenko and the Alaska Herald. The editor's life and analysis of his paper. – Toronto: Slavia Library, 1963. – 144 pp.
26. Luciw Th. Father Ahapius Honcharenko. First Ukrainian priest in America. – New York, N. Y.:

Ukrainian Congress Committee of America, 1970. – XX, 224 pp.

27. Balan J. California dreaming: Agapius Honcharenko's role in the formation of the pioneer Ukrainian-Canadian intelligentsia / J. Balan // Journal of Ukrainian Studies. 2008-2009. – Vols 33-34. – P. 61-92.
28. Stevens J. A. Chevtchenko – the national poet of Little Russia / J. A. Stevens ; arranged from Revue des deux mondes // Galaxy. – 1876. – Oct. – P. 537-543.
29. Cyrkovsky A. The forgotten nation and its prophet. In memory of the one hundredth anniversary of the birth of Taras Shevchenko. – New York, 1914. – 8 p.
30. Levitski V. A sketch of modern Ukrainian literature / V. Levitski // Ukraine. – 1918. – Apr. – No 1. – P. 33.
31. Levitski V. The literature of Ukraine / V. Levitski // The New Age. – 1914. – Dec. 31.
32. Levitski V. The literature of Ukraine / V. Levitski // Slavonic nations of yesterday and today: Select readings and references on Russia, Poland, Czechoslovakia, Yugoslavia and Bulgaria / Ed. by Milivoy S. Stanoyevich. – New York : H. W. Wilson, 1925. – P. 126-130.
33. Coleman A. P. Brief survey of Ukrainian literature / A. P. Coleman // New York : Ukrainian Univ. Soc., 1936. – 24 p.
34. Doroshenko D. Taras Shevchenko. Bard of Ukraine / preface by C. A. Manning. – New York : United Ukrainian organizations of the U. S., 1936. – 60 p.
35. Doroshenko D. Taras Shevchenko, the national poet of Ukraine / D. Doroshenko ; Introduction by G. W. Simpson. – Winnipeg : Ukrainian Publ. Co of Canada, 1936. – 58 p.
36. Myshuha L. Shevchenko and women : Women in the life and work of Taras Shevchenko / L. Myshuha / transl. by W. Semenyne. – Jersey City, N. J. : Ukrainian Press and Book Co., 1940. – 94 p.
37. Franko I. Moses / I. Franko ; transl. from the Ukrainian by W. Semenyne. With a biographical sketch of Ivan Franko by S. Shumeyko. – New York, 1938.
38. Manning C. A. The Moses of Ivan Franko / C. A. Manning // Ukrainian Quarterly. – 1946. – Spring. – P. 227-235.
39. Collection of papers honoring Prof. C. A. Manning on his 70th birthday anniversary. – New York : Shevchenko Scholarly Soc., Inc., 1964. – 30 p. – (No 23).
40. Manning C. A. Ukrainian literature. Studies of leading authors / C. A. Manning. – Jersey City, N. J. : Ukrainian National Association, 1944. – P. 6.
41. Shevchenko T. The poet of Ukraine : selected poems / T. Shevchenko ; transl. with an Introduction by C. A. Manning. – Jersey City, N. J. : Ukrainian National Ass., 1945. – 217 p.

Продовження на с. 20

Представники університетської спільноти відзначили пам'ятний день 9 березня, об'єднавшись у живий ланцюг від пам'ятника Іванові Франкові до пам'ятника Тарасові Шевченку. Ідея символічного поєднання двох Великих Українців через серце кожного, хто сьогодні стоїть пліч-о-пліч від площі перед пам'ятником Іванові Франкові до проспекту Свободи, полягала в тому, аби продемонструвати, що ми – єдина непоборна надпотужна сила, бо поруч завжди є ті, хто в біді подасть руку. Тарас Шевченко передав своєму народові вічне, незгасиме слово, яке додає нам сил у нелегкій боротьбі, а надто в теперішній час.

Як вияв шани та любові до Пророка нації представники ректорату Університету, викладачі, працівники, аспіранти, студенти поклали квіти до пам'ятника Тарасові Шевченку. Квітами також вшанували пам'ять героїв, які загинули в Києві під час акцій протесту. На

площі біля пам'ятника запалили лампадки та провели екуменічний молебен.

Наді Львовом вкотре, однак особливо сильно й емоційно, багатотисячним суголосним прозвучали безсмертні “Реве та стогне Дніпр широкий” і “Заповіт” Тараса Шевченка.

“Ми ніколи не залишимо Шевченка в минулому, він – вічний співрозмовник”

**Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!**

Режисер Михайло Іллєнко нещодавно написав: “Куля добре пам’ятала той голос, який уперше не побоявся вимовити це, – голос Тараса. Куля знайшла його. Цілила в Тараса, а влучила в Сергія – вони в ту мить були разом... Шукала де, коли і в кого поцілюти. З кого почати? Тепер ясно де – там, де Тарас... У кого – також зрозуміло – у кожного, хто з Тарасом. Ніяк не можуть його вбити. І не вб’ють”.

Про свободу й духовність Шевченка, десакралізацію поета і його близькість українцям сьогодні ми розмовляли з українським літературознавцем, кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри теорії і практики журналістики Богданом Тихолозом і літературознавцем, молодшим науковим співробітником відділу української літератури Інституту українознавства імені І. Крип’якевича НАН України Данилом Ільницьким.

М. Плішило: Як можете прокоментувати такий “приціл кулі”?

Б. Тихолоз: Ця тема дуже трагічна й жива в сучасній суспільній свідомості. Якби нам ще чотири місяці тому сказали, що Україна 200-річчя Тараса Шевченка відзначатиме саме в такий спосіб, то, напевно, багато хто б не повірив. Я особисто вражений тим, наскільки актуально звучали Шевченкові слова в контексті Майданних подій, і, без усякого сумніву, впевнений, що Шевченко був на Майдані, й не лише віртуально. Тобто ті люди, які вийшли і впродовж багатьох місяців обстоювали свою людську й національну гідність, для яких найвищою цінністю була свобода, – це були люди, виховані в школі Шевченка й натхненні Шевченком. Попри позірну патетику, яка є в тих словах, вони зараз дуже доречні та правдиві. Шевченко першим вийшов на Майдан, ще коли самого Майдану, власне, не було. Тобто у час, коли України не було на карті світу – уже не було козацької України і ще не було нової незалежної України. Він її вимріяв, вифантазував – і вона стала реальністю. У тому – чудотворча місія Шевченка. Тобто, коли ми кажемо, що куля обирала собі таких жертв, попри метафоричність цієї фрази, вона має цілком буквально значення, і воно пов’язане з тим, що Шевченко став таким собі кордоном, який розділив дуже чітко добро і зло в тій ситуації. Ті, хто мав Шевченка в серці, були по один бік барикад, а ті, для кого Шевченко не означав і не означатиме нічого, були по інший бік барикад. Водночас, попри радикальну зону конфлікту, варто зараз апелювати й до іншого, що є в Шевченка, – до його обстоювання ідеалів “єдиномислія” і “братолубія” дуже християнських у своїй основі, які також дають перспективу в нашому майбутньому, а не лише гасла “Борітеся – поборете”. Боротьба

дуже важлива, але це має бути боротьба за свободу, єдиномисліє і братолубіє.

М. Плішило: Чи вбачаєте якийсь символізм у тому, що відзначення 200-ї річниці збігається в часі з пробудженням народу й тими подіями, які маємо сьогодні?

Б. Тихолоз: Коли ми говоримо про символ, то це щось таке, що єднає земне й небесне, явне і приховане. Особисто для мене найцікавіше, коли приховане стає явним. Шевченкові тексти чи фрагменти його біографії раптом звучали так, немовби оце все писано чи пережито саме тут і тепер. Особливий символізм полягає не в магії круглих дат. Справжній глибинний і навіть сакральний символізм для мене полягає не в тому, що в часі 200-ліття Шевченка українці взяли на виконання його заповіт. Бо де-факто так і сталося. Поміркуймо: “поховайте” – поховали надію України на європейське майбутнє (відповідальний Янукович і його команда); “вставайте” – відповідальний український народ, народ встав; “кайдани порвіте” – почали рвати кайдани. Дійшло й до “окроплення кров’ю”. Сталося так, що не стільки “вражою злою”, скільки своєю шляхетною кров’ю. А далі настав безрезневий час: “І мене в сім’ї великій, сім’ї вольній, новій, не забудьте пом’янути незлим тихим словом”. Поминаємо, згадуємо...

Але в мене виникає таке враження, що ми не стільки згадуємо Шевченка, як щось із минулого, оскільки відчуваємо його поруч із собою як свого живого сучасника. Отже, найбільший символізм ситуації полягає в тому, що ми раптом побачили Шевченкові очі, сповнені вогнем, ми почули його живий голос, ми побачили його постать на Майдані. Я повірив у Шевченка з книжкою на шинах. Упевнений, що Тарас Григорович не відсиджувався би у Фейсбуку чи перед телевизором, а вийшов би на Майдан. Шевченко сам по собі був таким козацьким гайдамацьким типом українця, який міг багато що знести і багато що пробачити. Але наружи над своєю гідністю і над національною гідністю свого народу він знести не міг. Коли нам уже здавалося, що таких українців майже немає, і ситуація перед Майданом нагадувала застій, коли всі змирилися з панування “воріженьків”, яких ми ладні терпіти, то тут раптом побачили, що такі козацький дух не вмер. І ми побачили цих козаків наживо.

Д. Ільницький: Зараз у молодіжному гуманітарному середовищі є багато дискусій навколо ювілеїв. Насправді в тих нулях все-таки щось є. Я натрапив на цитату Оксани Забужко, де йдеться про те, що справді в тих ювілеях є якась магія, апеляція до циклічності людського буття. Ювілеї – це цикл культурного життя.

Стосовно сучасної ситуації, то хотілося б звернутися до цікавого проекту Сергія Проскурні, відомого українського режисера, який робить відеозйомки фільму “Наш Шевченко”. Має бути 365 людей, які читатимуть

уривок із творчості Шевченка. Режисер почав зйомку з майданних читців, серед них і був Сергій Нігоян. Це дуже цікаво, бо Шевченко такий універсальний і багатовимірний, що ми часом не можемо цього збагнути. Завдяки участі майданних людей проект Сергія Проскурні набув іншого виміру. Також читання Шевченка після кривавих подій на Майдані були вже зовсім іншими. Ці декламації відрізняються якоюсь зміною, що відбулася в кожному з нас. Шевченко зараз є зовсім новим, його енергетичні слова, пов’язані з боротьбою, кров’ю, зараз можуть бути прочитані на спокійних тонах, і це також може мати інший вплив і зміст.

М. Плішило: Шевченко завжди був вільним, хоч і народився кріпаком, перебував в ув’язненні... Як нам, необтяженим рабством, у незалежній країні цьому навчитися?

Б. Тихолоз: Теза, що ми необтяжені жодним рабством, надто оптимістична. Навіть формулювання “незалежна Україна” – це ще не стільки доконаний факт, скільки наша мета, до якої ми прагнемо. Боротьба за справжню незалежність, не лише політичну, але й економічну, і, найголовніше, духовну, все ще триває. Події останніх місяців є для мене свідченням цього.

Шевченка часто називають “Апостолом свободи”, чи “Речником свободи”. Поняття свободи в його тлумаченні було дуже багатогранним. Передусім це особиста свобода. Його історія – це історія звільненого раба, який у рабстві народився, але пам’ятав про свободу завдяки переказам батьків, дідів – тих поколінь, які ще знали, що таке козацька вольниця; який не міг змиритися з несвободою і який знаходив для себе вихід із неї у творчості. Пригадуємо малого Тараса, який втікав у бур’яни, списував Сковороду та мережив папір своїми малюнками. Він бачив для себе простір самореалізації у творчій діяльності. Але потім на досвіді переконався, що не може бути вільним художник невільного народу. І хоча його звільнили із кріпацтва, і багато хто в тій ситуації, напевно, витлумачив би це як особисте спасіння, Шевченко розумів, що йому цього замало, що він не може робити кар’єру художника, який здобув освіту в Петербурзі, забувши про те, що його рідні, весь український народ далі перебувають у кріпацькій неволі. Він цього пережити не міг.

Коли ми говоримо про Шевченкове розуміння свободи, то маємо на увазі внутрішню свободу, даровану Богом, яку ніхто й ніколи забрати в людини не може. Ця свобода була з Шевченком у казематі, була на засланнях, була в його останній момент. Цієї свободи в людини відібрати не здатен ніхто. Але водночас самої цієї свободи недостатньо. Шевченко був першим в історії української культури, хто це зрозумів. Сковороді достатньо було самому втікати від світу, який його ловив. І він вдовольнявся тим, що світ його не впіймав. Шевченкові цього було замало. Він

розумів, що його внутрішня свобода повинна реалізуватися і в зовнішній – соціальній, політичній, економічній, духовній, культурній. Те, що ми зараз бачимо в Україні, – це спроба нашої внутрішньої свободи, яку жоден тиран і деспот не відібрав у нас і не відбере вже ніколи. Це дуже важливо. Шевченкове прощство полягало не просто в передбаченні конкретних подій, а й у тому, що він розумів конечну необхідність перемоги свободи над несвободою. Це не одномоментний акт, а перманентний процес.

Д. Ільницький: Шевченко – це вираження українського духу. Я сміливо можу сказати, що Шевченко – це ми, а ми – це Шевченко. Тому, якщо Шевченко долає страх і є Апостолом свободи, то не буде амбітно сказати, що ми всі масмо це в собі закладено. Мій викладач Роман Крохмальний нам, студентам, наголошував на тому, що коли він побував на Черкащині, то помітив, що в тих Шевченкових краях люди мають мислення, подібне до Шевченкового. А Шевченко це акумулював і став виразником цього народного духу. Таких шевченків навіть сьогодні є багато. Коли Тарас вибухнув своєю творчістю, то втілював те, що пульсувало в наших серцях. Коли Шевченко актуалізується наново, це означає, що й ми актуалізуємось, доростаємо до нього.

Шевченкові заповіді не так легко виконати. Його пафос боротьби є багаторівневим. Це своєрідне постійне нагадування. Навіть якщо ми насправді збудуємо Україну, де не буде проблем, ми все одно знайдемо пласт, який буде до нас промовляти. У контексті теми страху можна порівняти Шевченка з Євангеліє. “Блага вість” нас заспокоює, стимулює до праці, а з іншого боку, постійно нагадує про те, яким має бути наше життя. Так і Шевченко: навіть коли ми поборемо свій страх, все одно Поет буде стояти на сторожі й постійно нагадувати нам, щоб ми не повернулись до попереднього етапу.

Б. Тихолоз: Шевченків “Кобзар” часто називають “євангелієм українського народу”. Я не вважаю, що потрібна аж така сакралізація, тому що передусім для самого Шевченка статус Святого Письма був незрівнянний. Відомо, що улюбленою своєю книжкою він завжди називав Біблію. І ніколи не привінював власної творчості до Слова Божого. Інша річ, що для українського народу Божа воля “бути вільним” відкрилась саме через “Кобзар”. Я ніколи б не зводив “Кобзар” до книги рецептів, до збірника готових відповідей на будь-які запитання. Тобто не треба плумачити його як політичну програму з пунктами, які ми колись виконаємо і справді позбудемося необхідності й далі їх дотримуватися. “Кобзар” – це декалог, десять заповідей, які чинні завжди, незалежно від подій, що відбуваються в нашому житті. З одного боку, “Кобзар” – це психологічна автобіографія Шевченка, дуже індивідуальна, особистісна. З іншого – це психологічна, філософська й історична автобіографія його народу. У третьому аспекті, це розгорнута книга, яка є простором, щоб пізнати там себе і розвиватись далі, простір нашої самореалізації і самотворення. Тому ми ніколи Шевченка не переростемо, не зможемо залишити його в минулому лише як документ певної епохи. Шевченко, як і багато інших світових геніїв, є

На фото: журналіст Марта Плішило, літературознавці Данило Ільницький та Богдан Тихолоз

вічним співрозмовником. Саме тому, що для них минуше було лише втіленням вічного.

Д. Ільницький: Багато людей із нашого “поганого” минулого намагались “розірвати” Шевченка на цитати. Але слушною є думка про відкритість і цілісність “Кобзаря”. Його треба читати максимально повно. Можна виділяти окремі максими, але завжди в контексті. Бо для мене Шевченко – це велика й сильна морська хвиля, яка підхоплює і несе. Коли читаєш його тексти, то усвідомлюєш, що ти переходиш на якусь іншу частоту, і тобі хочеться на цій частоті існувати. Тому я закликаю до максимально повного прочитання Шевченка й максимально повної довіри до нього.

Б. Тихолоз: Недочитаний “Кобзар” – як недовивчена абетка. Вивчивши половину літер, ти не навчишся читати. Прочитавши пів-“Кобзаря” чи невеличку його частину за шкільною програмою, неможливо відкрити постать цього автора, який акумулював у собі всю гаму людських почуттів: гнів, ніжність, милосердя, жорстокість. Якщо простежити всю Шевченкову духовну еволюцію – від “Реве та стогне Дніпр широкий”, першого рядка “Кобзаря”, до “І веселенько заспіваєм”, останнього рядка “Кобзаря” – то, мені здається, що жива людина не здатна залишитись до цього байдужою. Для українця “Кобзар” – це тест на те, чи є він насправді українцем. Це книга сили, енергії та віри.

Д. Ільницький: За Радянського Союзу була велика пропагандистська машина, яка намагалась перекроїти Шевченка на свій лад. Нам, літературознавцям, не можна розслаблятися. Бо недостатньо розписати Шевченка на цитати. Потрібно говорити про свій шлях сприйняття поета, щоб інші люди могли побачити “крутість” Шевченка. Коли з’являвся культ Шевченка в радянські часи, українська нація мала свій етап становлення. Зараз потрібно його по-іншому сприймати, по-іншому актуалізувати. Можливо, його

потрібно читати спокійніше. Шевченкові інвективи можуть дуже сильно звучати, якщо їх вимовляти тихо. Шевченка не обов’язково кричати, щоб його почули, бо народовський просвітанський пафос зараз не працює. Майданне читання творів Шевченка продемонструвало силу його пафосу боротьби в тиші.

М. Плішило: Свого часу зі Шевченка зробили культ, а зараз спостерігається часткова десакралізація його образу. Як її зупинити?

Б. Тихолоз: “Культ” – слово дуже важливе, спільнокореневе зі словом “культура”. В основі цих двох слів є пошана. Без пошани людська цивілізація неможлива. Колись І. Франко, виступаючи на ювілеї М. Драгоманова, сказав так: “Народ, який не шанує своїх великих людей, не варт звання освіченого народу”. І я з цією думкою цілком згоден. Народ, який топчеться по своїх святинях, не заслуговує гідного майбутнього. Культ Шевченка, так само, як і культ Франка, Сковороди, Лесі Українки, в основі своїй не був штучним, насадженим ззовні. Він виріс із цілком природної й щирої любові та пошани українців до своїх братів, які промовили за них. Тобто, коли ми говоримо про зародження культу Шевченка, то його походження природне й органічне. Інша річ, що багато хто намагався цим скористатися. І коли вороги приходили на наші землі, для них важливо було перебрати цей культ у свої руки, щоб отримати владу над колективним несвідомим українства.

Водночас самого культу недостатньо. Замало просто поважати своїх попередників. Для того, щоб зупинити, з одного боку, надмірну сакралізацію Шевченка, не завжди органічну й чесну, а з іншого – абсолютно безпідставну демонізацію й десакралізацію, – треба рухатися у векторі від культу до розуміння. Розуміти – значно складніше, ніж просто шанувати. Хоча вільнодумець Вольтер колись казав, що розуміти означає пробачати. Коли ми рухаємось до Шевченка,

який для нас зараз знову воскрес і ожив, ми повинні не зупинитися на фазі культу: “Тарасе, ти – великий! Дякуємо тобі, що ти в нас є!” – а намагатися зрозуміти: “Тарасе, а що ти нам казав? А навіщо нам це? А як ми маємо це розуміти тепер?”. Цей вектор є продуктивним й успішним.

М. Пліщило: *А як розвинути це у свідомості українців? Якщо ми вже говоримо про Святе Письмо і Кобзар, то це дві книги, які є чи не в кожній українській сім'ї. І рівнозначно це дві книги, які нечасто розгортають. Як зробити Шевченка близьким українцям? Як його “оживити”?*

Б. Тихолоз: Як розвинути у свідомості українців? Народити нових українців і читати з ними книжки, пояснювати їм, як ми це розуміємо. Коли батьки свідомі того, що Шевченко є важливим для кожної української дитини, і потім цей процес пізнання творчості продовжуватиметься у школі, вищій школі, то він іде доброзичливо, органічно, широко. Коли ми будемо розмовляти з дітьми звичайною людською мовою, то розумітимемо одне одного. Тоді нам не потрібно буде багато декорацій, щоб виявити любов до Шевченка.

Д. Ільницький: Наші вороги справді хочуть вдарити в ціль, бо, крім того, що вони беруть у свої руки культ, часом можуть і його знищувати. Цікаву думку нещодавно висловив Ілля Стронговський, сучасний

письменник, про те, що варто приглянутись до того, як шанують письменників на Заході. Навіть якщо відомий класик і мав, з точки зору людськості, якісь гріхи, то там це абсолютно не заважає вважати його великим. І це цілком органічно.

У великому документальному збірнику “Святиня”, присвяченому могилі Шевченка, йшлося про суперечку з приводу відкриття труни. Якимось чином одна жінка цього добила, відкрила й побачила там нетлінні моці. Для мене це означає, що людина, навіть якщо й мала якісь гріхи, все одно її боголюбивий, життєлюбний пафос може це переварити.

М. Пліщило: *Олександра Сербенська неодноразово говорила, що творами Шевченка можна молитися, зокрема уривком “Все упованіє моє” з поеми “Марія” чи початком поеми “Неофіти”. Чи вважаєте Ви творчість Тараса молитовною?*

Б. Тихолоз: Коли шукати для себе якийсь еквівалент молитви, то мені насамперед спадає на думку триптих Шевченка “Молитва”, в якому є слова: “А всім нам вкупі на землі єдиномисліє подай і братолюб'є пошли”. Очевидно, у поета є багато таких фрагментів, які можна назвати прямим діалогом із Богом. Зрозуміло, що кожен із нас знає канонічні молитви, і ми, можливо, не завжди замислюємося над змістом слів, коли промовляємо “Отче Наш”. Зрозуміло,

що Бог не заборонив шукати інший спосіб діалогу з Ним. Думаю, що такий великий поет, як Шевченко, має право шукати власні слова. Можна сказати, що весь “Кобзар” є розмовою з Богом. Інша річ, що ця розмова є не завжди з позиції голови, схиленої в молитві. Часом ця голова аж надміру гордо піднята. Ми чуємо там гнів, протест, оскарження. І це дуже важлива тема в контексті шевченкознавства – тема Шевченкової віри. Я глибоко переконаний, що Шевченко був не просто віруючою людиною, а справді тим християнином, який і своїм життям, і своєю творчістю утверджував ідеали та цінності християнства.

Звісно, як і багато інших великих, він шукав власної дороги до віри, йому недостатньо було просто дотримуватися певних конфесійних формальностей. Крім того, у багатьох Шевченкових пасажах, які потім тлумачили як атеїстичні чи, принаймні, антиклерикальні, він виступав не проти християнської віри, не проти Христа, а проти інституціалізації релігії, проти водержавленої імперської релігії, яка перестає бути релігією, а стає інструментом визиску. Коли він протестує проти “візантійського Саваофа”, це приблизно те саме, коли вірні однієї з українських церков так і не могли зрозуміти позиції своєї церкви під час тих подій, коли на Майдані гинули люди, а їхні пастирі казали, що так і має бути. Зараз ця церква зайняла вже іншу позицію.

Отже, коли Шевченко протестував проти таких форм псевдорелігійності, він залишався християнином. Тому, якщо для когось словами Кобзаря можна молитися, і це справді означає ставати ближче до Бога, то хай буде так.

Д. Глиницький: Українська література дала немало творів релігійної тематики, і багато з них можуть бути використані як молитва. Звичайно, у жодному разі їх не треба канонізувати. Ми знаємо, що молитви, дані Богом, – це величезна енергетика. У Шевченка важливим є момент спілкування з Богом. Господь спонукає нас просто з ним спілкуватись, звертатись до Нього своїми словами. А Шевченко намагається знайти контакт із Богом напругу, йому заважала Церква як інституція, особливо в тому варіанті, в якому вона була тоді. Цей шлях безпосереднього спілкування з Богом Шевченко заклад в українській літературі. Мені б хотілося згадати досвід українського поета Богдана-Ігоря Антонича, для якого Шевченко був дуже цікавим і важливим. В Антонича є збірка “Велика гармонія”, і це своєрідне продовження способу спілкування з Богом напругу. Ми, як читачі, звертаючись до цих слів, текстів, черпаємо щось для себе. Шевченкове моління дуже креативне.

Б. Тихолоз: Продовжуючи цю думку Данила, хочу нагадати тезу Євгена Сверстюка, який у своїй праці про українську літературу та християнську традицію дуже переконливо довів, що весь розвиток українського письменства тісно пов’язаний безпосередньо з християнською традицією. І попри те, що багато українських письменників шукало власні альтернативні шляхи до Бога, і на цих шляхах часто були епізоди бунту, самозаперечення та навіть богозаперечення, загальний вектор – це пошук великої гармонії між людиною і Богом. І не лише людиною як індивідуальністю, але й між Україною як людською спільнотою і Богом. “Боже великий, єдиний, нам Україну храни” – це важливий тренд в українській літературі, який тримав її завжди цілісною.

М. Плішило: У свідомості українців совести представляли Шевченка як атеїста і революціонера. Але ж Тарас був духовною людиною. Як можемо боротися зі стереотипом щодо невіри поета?

Б. Тихолоз: Стереотипи бувають двох видів. Перший вид стереотипів – це ті, які виникають спонтанно, стихійно й органічно. Людям так зручніше, вони звикають до якоїсь тези і живуть з нею, їм це не заважає. А інший вид стереотипів – це створені штучно й насаджені згори для того, щоб вплинути на людську свідомість, чи навіть підсвідомість. Коли ми говоримо про стереотип Шевченка чи багатьох інших українських класиків, передусім І. Франка і Лесі Українки, як таких собі войовничих атеїстів, то маємо справу, безперечно, зі стереотипами другого виду. Це теза, яку не сформулювали собі українські селяни, які плакали над долею Катерини, а яку принесли на штиках більшовики, змушені виправдовувати власну богоборчу злочинну політику. Таким чином вони шукали опору в місцевій традиції і, вистежуючи всі моменти у спадщині Кобзаря

“а до того я не знаю Бога”, тлумачили це як вівірідступництво, зречення зв’язку з Богом. Водночас це були гнівні слова людини, яка відчувала страх Божий, яка розуміла, що бачить несправедливість довкола себе, і що Бог її допускає, без Бога ця несправедливість не виправити й не виправдати.

Як нам боротися зі стереотипами? Дуже просто: аналізувати власну свідомість і ставити під сумнів ті стереотипи, які в цю свідомість прийшли ззовні. Тобто немає небезпеки в тому, що людина, яка вступає у прямий діалог із Шевченком, собі такі стереотипи сформулює. Якщо вона бере до рук “Кобзаря” і разом із ліричним героєм переживає всі драматичні перипетії його духовної біографії, нема загрози, що вона неправильно це сприйме. Якщо ми йдемо разом з поетом, то ми зрозуміємо, пробачимо і дійдемо до того, до чого дійшла ця людина, – до примирення, порозуміння і гармонії з Богом. Якщо ми уповаємо на правдивість слів, які в нашу свідомість вбивали тривалими десятиліттями, навіть і століттями (бо теза про атеїзм Шевченка має коріння ще у XIX столітті), щоб стереотипи не мислили замість нас, треба мислити замість стереотипів.

Д. Глиницький: На мою думку, є два шляхи подолання стереотипів. Багато хто з нас був в оперному театрі і бачив декорації. Але мало хто був близько біля них за кулісами. Мені пощастило. Я зробив для себе висновок, що коли бачу декорацію зблизька, вона розмита і я нічого не розумію. Коли я йду до залу і дивлюсь з певної відстані, то декорація набуває змісту і є цілком зрозумілою. Так і з Шевченком і Франком. Оразу по смерті їх часто називали атеїстами, було чимало антишевченківських й антифранківських акцій, статей. І тільки коли минув певний час, з відстані, ми нарешті розуміємо їхню велич і правдивість. Дуже часто в повсякденному житті, перебуваючи з генієм близько, ми не розуміємо, що це геній. Маємо, можливо, багато потенційних франків сьогодні, але говоримо про того Франка, який був тоді. А наступники будуть вже говорити про наших сучасників.

Підтримую пана Богдана щодо того, що якщо ми справді переживемо з Шевченком все його життя і просто візьмемо його текст, без жодних упереджень, з нової сторінки, то його пафос внутрішньої правди нам скаже, що немає там ніякого атеїзму. Насамкінець залишимо за собою право інтерпретаторів у тому сенсі, що цікаві студії, тлумачення, розкриття власного досвіду різних науковців, письменників, есеїстів також мають здійснити свою місію у тому, щоб погані стереотипи такі викинути, щось спростувати, бо часом люди потребують пояснення.

М. Плішило: Яка роль Шевченка в утвердженні соборності нашої держави? Це особливо актуально зараз, коли всі говорять про сепаратизм. І як сьогодні поет може об’єднати Україну?

Д. Глиницький: У випадку Шевченка та багатьох інших українських поетів, справді влучно спрацює ідея слова як засобу боротьби. Шевченко своєю сильною енергетикою робить навіть більше, ніж зброя. Щодо

сепаратизму, то зараз у контексті українського Майдану, і навіть ще до трагічних подій, смертей наших друзів, з’явилися сепаратистські настрої, і з точки зору не тільки східних сепаратій, але навіть і галицьких. Є окремі галичани, які постійно сповідують ідею галицького сепаратизму. Я особисто проти такої ідеї. Насправді, між сходом і заходом України постійно був взаємообмін. І постійний обмін ролями тільки свідчить про те, що є соборність. Два галицькоукраїнські поети Іван Франко та Богдан-Ігор Антонич – це люди, які вибрали ідею соборності як частинку їхньої ідентичності. Власне кажучи, ідея соборності певним чином є сформована завдяки Шевченкові, бо він мислив Україну як соборну і через силу свого слова запустив розуміння єдиного.

Б. Тихолоз: У той час, коли ми долаємо регіоналізм мислення, дуже важливо наголошувати на тому, що і Шевченко, і Франко, й Антонич, й абсолютна більшість наших діячів культури, ніколи не мислили себе репрезентантами лише якогось одного регіону, на відміну від багатьох наших політиків. Це найпростіше – окреслити собі якийсь закуток, де ми гадуємо, і сприймати його як власну територію. Шевченко походив із Черкащини, але він не є поетом Черкащини чи великим наддніпрянцем, так само, як Франко не є лише великим бойком, чи Антонич лемком. Їхня мала батьківщина – це дуже важливо, і вони ніколи її не цуралися і ніколи її не принижували. Але водночас розуміли, що це частина великого українського світу. І в тих складних обставинах, яких ми зараз є, дуже важливо прийняти від них цю інтенцію. Україна, якої, можливо, ще немає, яка існує в наших головах, – неподільна й соборна.

М. Плішило: Перед нами зараз чимало викликів. Що нам Шевченко заповів на сьогодні?

Б. Тихолоз: Колись Франко писав, що революцію не треба сприймати як всесвітню різанину і бунт бідних проти багатих. Революція – це оновлення. Революція – це не просто спроба зм’янути стару шкіру, щоб втілитись у нову. Це спроба реально щось змінити, передусім у собі. Шевченко – геній ще й тому, що не боявся змінювати себе. Часом кажуть, що в “Кобзарі” можна знайти тези, які суперечать одна одній. Напевно. І це нормально. Йдеться не про глибинну суперечливість, про роздвоєння чи розкол особистості, а про те, що людина вмila змінюватися, вмila зростати та шукати себе кращого. Коли ми говоримо про те, що Шевченко заповів на сьогодні, не киче цитувати десятками пророчі фрази Кобзаря. Шевченко заповів бути собою, розуміти, що я – це не лише я, а й моя спільнота, моя Батьківщина. Заповів, що все це варте того, аби за нього боротися. В іншому випадку ми не виконаємо Божої волі бути собою на цій землі, творити добро та любов.

Д. Глиницький: Я думаю, що основний заповіт Шевченка – любов. Шевченко є життєтворчий, креативний, він є будівничим. Навіть у закликах до боротьби він проявив багато любові.

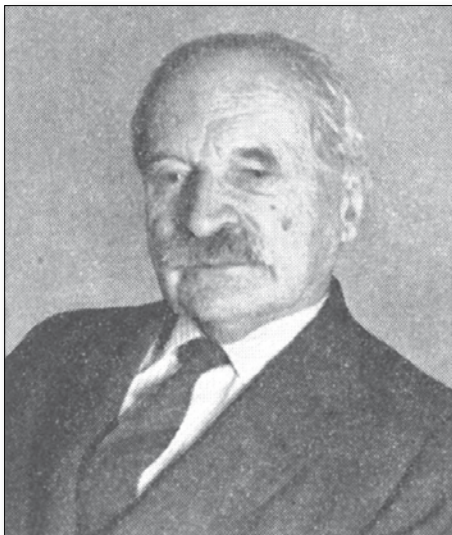
Творчість і особистість Тараса Шевченка як символ України в Сполучених Штатах Америки

Продовження. Початок на с. 10

Додаю і свій голос до голосу шанувальників великого українського поета Т. Шевченка. Ми вишановуємо його не тільки за внесок у культуру України, яку він так любив і описав так велемовно, а й усього світу. Його творчість – благородна частка нашої історичної спадщини.

Дж. Ф. Кеннеді

Ювілейні Шевченківські роки 1961 та 1964 принесли чимало шевченкознавчих статей і матеріалів різної наукової та популяризаторської вартості. 1962 р. з ініціативи Української Академії Наук у США, за редакцією професорів В. Міяковського та Ю. Шевельова, вийшла англomовна збірка матеріалів Шевченківського симпозиуму, що відбувся в США [1]. Хоча статті збірники

Володимир Міяковський

ка подано англійською мовою, усе ж їх аж ніяк не можна вважати набутком виключно американської науки, адже автори статей приїхали на американський континент уже сформованими науковцями. Дві статті – “Творчий процес Т. Шевченка” П. Зайцева та “Естетична теорія Т. Шевченка: підхід до проблеми” В. Петрова опубліковано раніше українською мовою в журналах “Ми” (1939, ч. 9-10) та “Арка” (1948, ч. 4-5). Усі інші статті написані спеціально для цього видання. Автори прагнули представити різні аспекти життя і творчості поета з дистанції сторіччя: джерела його світогляду (В. Міяковський, М. Шлемкевич), своєрідності його ідіостилю (В. Петров, Ю. Шевельов, П. Зайцев), його майстерські твори (Д. Горняткевич), театральні зацікавлення (В. Ревуцький), вплив поета на майбутнє покоління (Ю. Лавріненко, П. Одарченко).

Зокрема новаторська (і водночас дискусійна) студія Ю. Шевельова “1860 рік у творчості Тараса Шевченка”. Осмисливши великий

фактаж, дослідник доходить висновку, що в останній період своєї творчості Т. Шевченко був переконаний, що не насильство, а перемога справедливості і правди врятують Україну. Якщо на зміну захопленню гайдмаччиною у 1840-их роках прийшла поезія “Трьох літ”, то на останньому році поетового життя на зміну революційному радикалізму О. Герцена прийшли ідеї, уперше в зародку сформульовані в посланні “І мертвим, і живим, і ненарожденним...”. Статтю Ю. Шевельова опубліковано українською в поновлених записках НТШ у Львові [2].

Певне пізнавальне значення (з пропуском, однак, багатьох важливих фактів) мала книжка Р. Смаль-Стоцького “Шевченко зустрічає Америку”. Заслуга її – також у цікавих ілюстраціях (двадцять, включаючи портрети Т. Шевченка, бюст поета роботи О. Архипенка, пам’ятники Шевченка в Каневі, портрети А. Ф. Олдріджа, В. Ірвінга, А. Гончаренка й ін.) [3]. Ще раніше, 1959 р., Р. Смаль-Стоцький видав брошуру про позитивне ставлення Т. Шевченка до євреїв [4]. 1965 р. Іван Панчук (4. IV 1904 – 4. VI 1981) опублікував окремою книжкою вісім англomовних перекладів Шевченкового “Заповіту”, зокрема й власний. Серед опублікованих перекладів найвіддалішими є Е. Л. Войнич і Віри Річ [5].

Досить активно працює над перекладами творів Т. Шевченка англійською мовою американський славіст М. Найдан. Переклав 14 творів Т. Шевченка: “Прийшла” (“Заспів”), “Гайдамаки” (рядки 1–10), “Минають дні, минають ночі...”, “Як умру, то поховайте...”, “N. N” (“Сонце заходить, гори чорніють...”), “Думи мої, думи мої, Ви мої єдині...”, “І небо невміє, і заспані хвили...”, “В неволі, в самоті немає...”, “І знов мені не привезла...”, “Не для людей, тієї слави...”, “І багата я...”, “Лічу в неволі дні і ночі...” (перша редакція), “І досі сниться: під горою...”, “Доля”. Його переклади обговорювали в березні 1999 р. у Львові на засіданні Комісії світової літератури імені Миколи Лукаша НТШ. Переклади опубліковано 2004 р. в першому випуску журналу “Ukrainian Literature. A journal of translations” (“Українська література. Журнал перекладів”) [6]. Перекладач-постмодерніст М. Найдан семантично точно відтворює зміст оригіналів, але не намагається відтворити риму та ритміку Шевченкового вірша, його музику, перекладаючи всі поезії билим віршем. У перекладах зустрічаються прикрі буквализми (“І бога благаю, / Щоб не приспав моїх діток / В далекому краю: And I plead for God / Not to put my children to bed / In a far-off land”); впровадження чужих реалій (“І досі сниться: під горою // Меж вербами та над водою / Біленька хаточка...”; “Even till now I have this dream: among the willows / And above the water near a mountain / There is a tiny white bungalow...”). Як зразки семантичного перекладу епохи постмодернізму, ці інтерпретації

цікаві, деякою мірою близькі до перекладів К. О. Меннінга, але після перекладів Е. Л. Войнич, Джона Віра, Віри Річ вони не є новим словом в англomовній Шевченкіані. Сама поява цього першого в світі журналу, присвяченого виключно перекладам творів української літератури англійською мовою, – велика подія в нашому культурному житті. На жаль, тепер фінансове становище журналу погіршилося, і в майбутньому він планується тільки в електронному варіанті.

Шевченкознавцем, який виростав у контексті американської культури та сформувався на американському науковому ґрунті, є професор кафедри української літератури імені Д. Чижевського Гарвардського університету Г. Грабович, президент НТШ у США (з 2012 р.), головний редактор часопису й видавництва “Критика”, науковий директор Інституту критики. Професор уже понад 30 років професійно вивчає творчість Т. Шевченка. Г. Грабович – автор монографії “Поет як міфотворець. Дослідження семантики символів у Тараса Шевченка” [7], перекладеної українською мовою С. Д. Павличко і опублікованої в Києві в 1991 р. з дуже цікавою післямовою автора [8]. У ній ідеться про “своєрідний, глибоко закарбований в українських серцях, здається, Богом даний, тайнопис його (Т. Шевченка. – Р. 3.) слова”.

У своїй праці про міфотворство Т. Шевченка американський шевченкознавець, із позицій структуралізму та психоаналізу, розглядає міф як фундаментальний код Шевченкової поезії (на трьох рівнях – особистому, родинному та громадському) і як один із найглибших чинників поетового символізму. На думку дослідника, в поезії Т. Шевченка закодовано селянський, козацький і біблійний світи, а географічно-історичні символи – Суботів, Переяслав, Холодний Яр та ін. піднесено до рівня національних святинь. Правда, у монографії є деякі полемічні моменти: недостатню увагу приділено образності та ритмомелодії творів Т. Шевченка; іноді автор виявляє дивне нерозуміння, неусвідомлення всезагальності, святості деяких поетових висловів (на зразок: “В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля”) для українського народу, недостатню увагу до джерел поетової творчості, до його соціально-історичної доби. Абсолютно недоречний також підрядковий (часто навіть не віршовий) переклад Шевченкової поезії, зокрема, якщо врахувати, що всі віршовані твори Т. Шевченка перекладено англійською мовою, а серед перекладачів – такі майстри, як Е. Л. Войнич, Джон Вір, В. Кіркконел, Віра Річ та ін. Ось, приміром, рядки з монологу демонічної ворожонки (містерія “Великий льох”) з дуже цікавою ономапопесєю, а поряд – підрядник Г. Грабовича і поетичний переклад Віри Річ:

Крав! Крав! Крав!
Крав Богдан крам.

Та повіз у Київ,
Та продав злодіям

Той крам, що накрив [9] –

“He stole! He stole! / Bohdan stole the stuff //
and carried it to Kiev / and sold it to thieves, /
the stuff that he stole” (с. 88) –

Kr-rr, Kr-rr, Kr-rr!

Bohdan cribbed crocks

And carted to Kyiv,

And sold to crooks

The crocks he cribbed [10].

Тут, я гадаю, коментарі зайві. І прикро, що саме таким фатально зубоженим доносить американський дослідник Шевченкове слово до свого читача!

Щодо міфологічного методу, то концепція поезії як міфотворення становить одне зі суттєвих надбань філософської думки від Платона до Ф. Шеллінга та російських філософів XIX–XX століть. Звернення професора Г. Грабовича до міфу як до “фундаментального коду Шевченкових поезій” й одного з “найглибших чинників його символізму” приваблює як перша цікава спроба структуралістського аналізу української поезії при загалом традиційному спрямуванні досліджень в українському літературознавстві. Однак чимало українських дослідників переконані, що Т. Шевченко навпаки, деміфологізував українську історію, повернувши національну ментальність від міфотворчості до історизму.

Професор Г. Грабович – автор багатьох цікавих, новаторських студій шевченкознавчої тематики, що накреслюють штрихи до майбутніх досліджень. На окрему увагу заслуговує стаття 1980 р. про поему “Тризна” [11, 12]. Автор вважає її “найбайронічнішою” поемою Т. Шевченка, яка більше, ніж рукописна збірка “Три літа”, засвідчує перехід поета від романтизму до позиції трибуна, до Прометейзму. Цей твір присвячений пошукам Слова, виправданню такого пошуку. Шевченкознавчій тематиці присвячено також проникливі англомовні студії Дж. Грабовича “До питання про глибинні структури в творах Шевченка” (1980), “Три погляди на козацьке минуле: Гоголь, Шевченко, Куліш” (1981), “Самоокреслення і децентрування: “Хіба самому написать...” і проблема писання” (1990 – очевидно, доречнішим було б слово творчості. – Р. З.) У своїх працях цей, без сумніву, дуже ерудований і глибокий дослідник робить спробу (часто вдалу) нового прочитання творів Т. Шевченка. 2013 Г. Грабович опублікував україномовну монографію “Шевченкові “Гайдамаки”: Поема і критика”, в якій у глобальному контексті обґрунтував своє осмислення поеми та її рецепцію, роль твору в становленні Шевченка як національного поета.

Відрядно, що в англомовній лінгвістичній періодиці, передусім у “Harvard Ukrainian Studies”, з’являються цікаві шевченкознавчі розвідки, серед яких доречно відзначити студію Д. Слоуна про авторські дигресії (ліричні відступи) в поемі “Гайдамаки” [13] та В. Гітіна про вагомості образу оповідача в прозі Т. Шевченка [14]. Значно примітивніша стаття про повісті Т. Шевченка належить американському літераторові та журналіс-

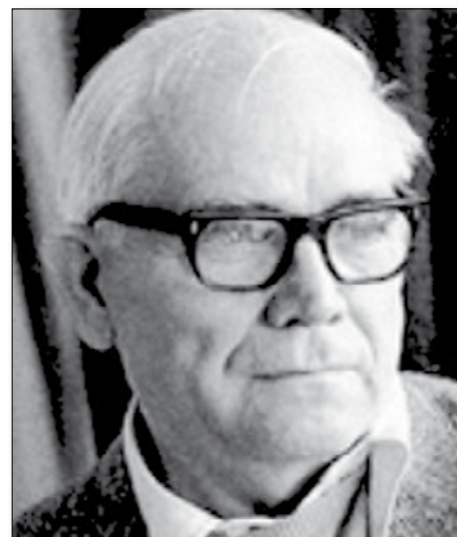

Віра Річ

тові українського походження Роману (Рею) Лапіці [15]. Він написав також декілька п’єс та одну телесп’єсу про Т. Шевченка (зі значною частиною художнього домислу) англійською мовою. Одну з п’єс – “A case of treason” у перекладі М. Рябчука (під назвою “Державна зрада”) опублікував “Всесвіт” (1992, No 5 / 6).

2013 з’явився друком перший повний англомовний “Кобзар” у перекладі П. Фединського [16] – етнічного українця, що постійно проживає в англомовному світі – в лондонському видавництві “Глаглослов”. Уже сам факт першої публікації повного “Кобзаря” англійською мовою – велика подія у світовій шевченкіані. У цьому виданні чимало цікавих і творчих знахідок, але загальна тенденція надто модернізувати Т. Шевченка, принижувати його до прагматичного американця XXI ст. не могли не вплинути негативно на естетичний рівень перекладів. Передмову до “Кобзаря” написав професор україністики Пенсильванського університету М. Найдан. У ній – чимало вдало поданих фактів, але це – не передмова до першого повного англомовного “Кобзаря”, зокрема після передмов К. О. Меннінга 1945 р. [17], В. К. Метьюза 1961 р. [18] та К. Г. Андрусишина 1964 р. [19], І. Дзюби (у перекладі Віри Річ) 2008 р. [20]. Жодним словом не згадує професор М. Найдан про майже 150-літню історію англомовної шевченкіані (яку 1868 започаткував А. Гумницький), начебто її і зовсім не було, а насправді її представляють імена блискучих перекладачів: Е. Л. Войнич, Джон Бір, Віра Річ і чимало інших. Ситуацію покращує розвідка доктора філологічних наук Л. Генералюк “Шевченко: художник як поет і поет як художник”.

Петро Фединський народився 1951 р. у місцевості Ешланд (штат Пенсильванія) в родині післявоєнних емігрантів з України. Виростав у свідомій українській родині, навчався в суботній українській школі. Згодом студював у Зальцбурзькому університеті (Австрія) та в Американській міжнародній школі в Сан-Пауло (Бразилія). З 1978 р. працював в Українській службі “Голосу Америки”. Перебуваючи на цій посаді, провів чимало часу в чотирьох республіках колишнього Радянського Союзу. Саме на посаді працівника служби новин “Голосу Америки” повідомляв про поступовий розпад Радянського Союзу та комуністичної системи в 1988–1991 роках. Нещодавно П. Фединський пішов на пенсію, однак продовжує активну роботу як перекладач-синхроніст у площинах української та англійської мов на найвищому урядовому рівні. 1990 р. Університет Альберти опублікував перший у світі українсько-англійський комп’ютерний глосарій, який уклав П. Фединський. Як головний фотограф видавництва “Смолокип” П. Фединський зробив надзвичайно багато світлин, що задокументували життя української громади в Америці, події в Україні, а також українську церковну архітектуру в США. Уперте прагнення перекласти “Кобзаря” Т. Шевченка англійською мовою охопило П. Фединського під час його перебування в Москві. Влітку 2010 р. проходив повз пам’ятник Тарасові Шевченку й відчув, що мусить перекласти весь “Кобзар”. Як бачимо, схвалене в Москві рішення виконав: презентація повного англомовного “Кобзаря” відбулася в жовтні 2013 р.

Леонід Молодожанін

Осмисленню рецепції творчості Т. Шевченка англомовним світом, зокрема у США, сприяють показники англомовної шевченкіані О. Соколишина [21] і О. Кравченюка [22]. Укладений О. Соколишиним покажчик – це перша англомовна бібліографія з української літератури. Однак укладено її непрофесійно, у ній чимало різноаспектних помилок.

Надзвичайно багато даних з англомовної шевченкіані знаходимо в ґрунтовних бібліографічних покажчиках М. Тарнавської [23]

що створив Л. Молодожанін – волинянин, який з лихого долі став громадянином Канади.

23 серпня 1981 р. гранітно-бронзовий пам'ятник Т. Шевченку посвячено в селі Елмар Гайтс (штат Нью-Йорк) роботи двох скульпторів – А. Павлоші та М. Черешньовського. Пам'ятник Т. Шевченкові встановлено також 5 червня 1988 р. у місті Трой (штат Олбана). Головним промовцем під час відкриття пам'ятника був відомий наш поет і правозахисник М. Руденко.

Найновіший пам'ятник Т. Шевченку спорудила українська громада в Сиракузах (штат Нью-Йорк). Пам'ятник відкрито 16 жовтня 2005 року перед українською греко-католицькою церквою св. Івана Хрестителя. Т. Шевченко зображений у молодому віці, у нього в руках “Кобзар”, на ногах – ретязі. Постаць Т. Шевченка в бронзі виконав американський скульптор Бенедикт Декстер при активній співпраці архітектора Володимира Бутенка.

2010 року, у п'яту річницю відкриття пам'ятника, англomовна Шевченкіана поповнилася вагомою позицією – Пропам'ятною книжкою з нагоди відкриття цього пам'ятника [30]. У книзі детально описано та засвідчено документами й світлинами працю Комітету побудови пам'ятника Т. Шевченкові, урочистості, що супроводжували відкриття пам'ятника.

Поліграфічно видання є бездоганним, розкішним. У “Передмові” редактор та упорядник М. Дупляк справедливо зазначає: “Така подія, як відкриття пам'ятника Великому Українцеві в американському місті, не трапляється часто, то ж ми бажали задокументувати її для сучасного та майбутніх поколінь у пропам'ятній книзі. Це ж бо частина історії українських поселенців і їхніх нащадків у нашому місті – велика частина їхніх здобутків і досягнень” (с. 9).

У книзі подано матеріали українською та англійською мовами. У ній вміщено чимало статей про Т. Шевченка з україномовної (“Народної волі”, “Української думки”, “Альманаху Українського народного союзу”, “Сучасності”) та англomовної (“Forum”) преси. У цих матеріалах ідеться про Шевченкову вічність, про актуальність його поезії, вшанування його пам'яті, зокрема на американському континенті, про переклади його творів англійською мовою та про англomовні публікації про Поета.

У Пропам'ятній книзі детально описано діяльність українських мистецьких колективів у Сиракузах протягом багатьох років. В англomовній статті В. Довган “Шевченко в Вашингтоні” подано історію спорудження та встановлення пам'ятника нашому Поетові в столиці США 27 червня 1964 року (с. 129-131). Україномовна стаття М. Дупляка “Пошанування Шевченка в стейті Нью-Йорк” вміщує багато цікавої інформації – передусім про пам'ятники Т. Шевченкові (с. 136-142). Оpubліковано також деякі англomовні переклади; подано бібліографію англomовної Шевченкіани професора О. Кравченюка.

Автором ідеї, упорядником і редактором Пропам'ятної книги є Микола Дупляк. Дитя Лемківщини, він через “операцію Ві-

сла” опинився в корінній Польщі, а згодом переїхав до США. З червня 1987 р. до кінця 2007 р. він був головним редактором тижневика “Народна воля”, що його з 1909 р. видавав Український братський союз у Скрентоні (штат Пенсильванія). Завдяки вмілому, високопрофесійному керівництву М. Дупляка, тижневик із державницьких позицій висвітлював політико-економічну й культурну ситуацію в Україні.

Без сумніву, Пропам'ятна книга стане важливим набутком англomовної Шевченкіани й допомагатиме глибше осмислити історію українських поселенців в англomовному світі, зокрема в США. М. Дупляк зумів надіслати в бібліотеки України понад 90 примірників, чим надзвичайно допоміг у справі поширення інформації про сприйняття творчості Т. Шевченка в США та зацікавлення цією інформацією в Україні.

Така вона, англomовна Шевченкіана в США – і в перекладах, і в критичних розвідках, і в пам'ятниках. Та турбуюсь одним: чи здійсниться найзаповітніша мрія Тараса Шевченка:

А всім нам вкупі на землі
Єдиноми́слиє подай
І братолюбіє пошли [31].

1. Taras Shevchenko, 1814–1861: A symposium; ed. by V. Miakov's'kyj and G. Y. Shevelov on behalf of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States. – The Hague: Mouton, 1962. – 302 p.

2. Шевельов Ю. 1860 рік у творчості Т. Шевченка / Ю. Шевельов; пер. О. Молчко та Я. Семко // Записки НТШ. – 1992. – Т. CCXXIV: Праці філологічної секції. – С. 89–106.

3. Smal-Stocki R. Shevchenko meets America / R. Smal-Stocki. – Milwaukee, Wisconsin, 1964. – 74 p.

4. Smal-Stotski R. Shevchenko and the Jews / R. Smal-Stotski. – New York: Shevchenko Scientific Soc., 1959. – 11 p. – (No 8).

5. Shevchenko's Testament: annotated commentaries. – Jersey City, N. J.: Svoboda Press, 1965. – 146 p.

6. Shevchenko T. Selections / T. Shevchenko; transl. by M. Naydan // Ukrainian Literature. A journal of translations. – 2004. – Vol. 1.

7. Grabowicz G. G. The poet as mythmaker: A study of symbolic meaning in Taras Shevchenko / G. G. Grabowicz. – Cambridge, Mass: Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 1982. – X, 170 p.

8. Грабович Г. Шевченко як міфотворець: Семантика символів у творчості поета / Г. Грабович; пер. С. Павличко. – К.: Рад. письменник, 1991. – 212 с.

9. Шевченко Т. Повне зібрання творів. Цит. вид. Т. 1. – К.: Наукова думка, 1991. – С. 224.

10. Shevchenko T. Kobzar / Taras Shevchenko; [trans. by Vera Rich: introduced and compiled by R. Zorivchak]. – Kyiv: Mystetstvo Publ., 2013. – P. 172–173.

11. Grabowicz G. The Nexus of the Wake: Shevchenko's Trizna // Harvard Ukrainian Studies. – 1979–1980. – Vol. 3-4. – Pt. 1. – P. 320–347.

12. Г. Грабович. Перехрестя “Тризни” / Г. Грабович; пер. В. Івашка // Шевченко, якого не знаємо (3 проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета). – К.: Критика, 2000. – С. 17–51.

13. Sloane D. F. The author's digressions in Shevchenko's “Hajdamaky”: Their nature and function / D. F. Sloane // Harvard Ukrainian Studies. – 1978. – Sept. – P. 310–333.

14. Gitin V. The reality of the narrator: typological features of Shevchenko's prose / V. Gitin // Harvard Ukrainian Studies. – 1985. – June. – P. 85–117.

15. Lapica R. Shevchenko's nine Russian novels / R. Lapica // Ukrainian Quarterly. – 1985. – Spring. – P. 25–41.

16. Shevchenko T. The complete Kobzar / T. Shevchenko; transl. from the Ukrainian by P. Fedynsky. – London: Glagoslav Publ. Ltd, 2013.

17. Manning C. A. Introduction / C. A. Manning // Shevchenko T. The poet of Ukraine: selected poems / transl. with an Introduction by C. A. Manning. – Jersey City, N. J.: Ukrainian National Ass., 1945. – P. V–VI, 1–59.

18. Matthews W. K. T. Shevchenko: The Man and the Symbol / W. K. Matthews // Shevchenko Taras. Song out of darkness: sel. poems; transl. from the Ukrainian by Vera Rich, Preface by Paul Selver, a Critical Essay by W. K. Matthews, Introduction and Notes by V. Swoboda. – London: The mitre press, 1961. – P. 71–72.

19. Andrusyshen C. H. Introduction: Taras Shevchenko's life and work / C. H. Andrusyshen // The Poetical Works of Taras Shevchenko: The Kobzar / transl. from the Ukrainian by C. H. Andrusyshen and Watson Kirkconnell. – Toronto: University of Toronto Press, 1964. – P. IX–LI.

20. Dziuba I. Taras Shevchenko (transl. by Vera Rich) / I. Dziuba // Шевченко Т. Вибрана поезія. Живопис. Графіка = Shevchenko T. Selected poems. Paintings. Graphic works / пер. Віри Річ. – К.: Вид-во “Мистецтво”, 2007. – С. 46–69.

21. Shevchenkology in English: Sel. chronological bibliography of Taras Shevchenko's works including works about Taras Shevchenko / compl. by A. Sokolyszyn. – New York, 1964. – 58 p.

22. Шевченкіана англійською мовою / уклад О. Кравченюк // Сучасність. – 1964. – No 3. – С. 110–119.

23. Ukrainian literature in English: Books and pamphlets. 1890-1965: An annotated bibliography / compl. by M. Tarnawsky. – Edmonton, Alta: Canadian Institute of Ukrainian Studies; Univ. of Alberta. 1966. – 126 p.; Ukrainian literature in English: Articles in journals and collections. 1840-1965: An annotated bibliography / compl. by M. Tarnawsky. – Edmonton, Alta: Canadian Institute of Ukrainian Studies; Univ. of Alberta, 1992. – XII, 176 pp.; Ukrainian literature in English. 1980-1989: An annotated bibliography / compl. by M. Tarnawsky. – Edmonton & Toronto: CIUS, 1999. – 464 p.; Ukrainian literature in English, 1966–1979: An annotated bibliography / compl. by M. Tarnawsky. – Edmonton & Toronto: CIUS, 2010. – 527 p.

24. Ukraine: A bibliographic guide to the English-Language publications / compl. by B. S. Wynar. – Englewood, Colo: Ukrainian Academic Press, 1990. – XIII, 406 p.

25. Taras Shevchenko memorial book. – [S.l]: Shevchenko memorial Committee of America, 1964. – 128 p: ill.

26. Project of the T. Shevchenko memorial in Washington, D. C. New York: Taras Shevchenko Memorial Committee, 1962. – Unpagged [has 32 pages].

27. Тарнавська М. Тихі розмови з вічністю: збірка збірок і поза збірками / М. Тарнавська. – Філадельфія: Мости, 1999. – С. 49.

28. Mathews J. Park places. Let's evict the has-beens to elevate the worthy / J. Mathews // The Washington Post. – 2000. – Nov. 12.

29. Taras Shevchenko monument to be unveiled in Ottawa // The Ukrainian weekly. – 2011. – May 29. – P. 26.

30. Борітеся – поборете! Пропам'ятна книжка з нагоди відкриття пам'ятника Т. Шевченкові в Сиракузах – Battle on – and win your battle! Commemorative book of the Taras Shevchenko monument unveiling in Syracuse. – Syracuse, N. Y.: Taras Shevchenko Memorial Committee, 2010. – 225 с.

31. Шевченко Т. Повне зібрання творів... Цит. вид. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1991. – С. 275

Роксолана ЗОРИВЧАК,
професор, завідувач кафедри
перекладознавства і контрастивної
лінгвістики ім. Г. Кочура

З нагоди відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка на фасадах навчальних корпусів Львівського національного університету імені Івана Франка розмістили банери із гаслом: "Борітеся – поборете!".

Заглиблення в історію, палке переживання подій сьогодення та погляд у майбутнє – такою є творчість Тараса Шевченка. Для українців усього світу він став поетом-пророком, духовним наставником, символом нації. Його візія національної боротьби, яка триває й донині, стала орієнтиром в обстоюванні Істини та Справедливості.

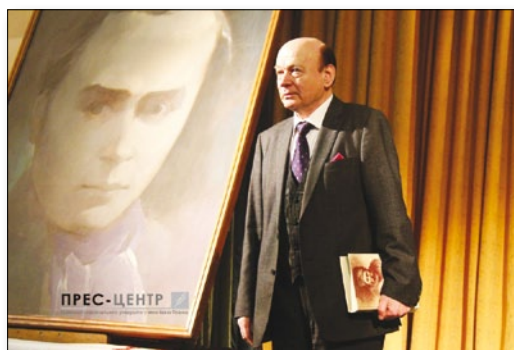
5 березня 2014 року з ініціативи студентів філологічного факультету та факультету культури і мистецтв усі охочі мали можливість відвідати театралізовану габлітаційну лекцію Івана Франка на тему "Поєма "Наймичка" Тараса Шевченка". Присутні поринули подумки у березень 1895 року, коли Іван Франко захищав свою докторську дисертацію на згадану тему. Лекцію прочитали в аудиторії імені Івана Франка (ауд. 224 геологічного факультету), де вона прозвучала вперше майже 120 років тому.

6 березня 2014 року в глядацькій залі Центру культури та дозвілля відбувся вечір поезії Тараса Шевченка. Високохудожнє і високопрофесійне представлення життєтворчості Тараса Шевченка у виконанні випускника філологічного факультету, лауреата Національної премії ім. Т.Г. Шевченка, Народного артиста України Богдана Козака вразило студентську спільноту.

"Серед тих героїв, яких ми шануємо, перше місце займає Шевченко. Саме він зараз зустрічає Небесну Сотню", – розпочав свій виступ Богдан Козак.

"Властивість Генія українського народу – перетворювати душі людей. Наш народ терплячий, люблячий, всепросяючий. Нам бракує ненависті до гнобителів. А Шевченко ненавидів будь-яку тиранію: "Як понесе з України У синєє море Кров ворожу... отойді я І лани і гори – Все покину, і долину До самого Бога Молитися... а до того Я не знаю

Бога". Цей світ, який перед нами відкрився, заспокоїть душу Поета і вона таки полине до Бога", – резюмував артист.

Вечір поезії Тараса Шевченка тематично нагадував триптих, перша частина якого була присвячена боротьбі за Правду й безмірній любові до України, наступна – темі чужини й відтоку українських сил, завершальна – темі покути.

Своєрідним підсумком вечора стали слова символу нескореності українського духа – геніальної Ліни Костенко:

Що писав би Шевченко
В тридцять третьому,
В тридцять сьомому роках?
Певно, побувавши в Кос-Аралі,
Побувавши ще й на Соловках,
Загартований, заграбований,
Прикиданий землею,
снігами, кременем...

"Нехай заповіти Тараса Шевченка, Івана Франка, Ліни Костенко ведуть вас дорогою Правди", – побажав молодим людям Народний артист України Богдан Козак, на що студенти відповіли: "Україну ми змінимо на власному прикладі".

Сподіваємося, що ці слова стануть місією життя кожного з нас уже сьогодні!

17 лютого 2014 року перед головним корпусом Львівського національного університету імені Івана Франка студенти філологічного факультету провели флешмоб "Обніміться ж, брати мої". Понад 30 учасників акції склали великий портрет Тараса Шевченка з написом 200. У такий спосіб вони привітали Великого Українця з майбутнім днем народження.

